

Eberhard Špeler: PRAVNI PROBLEMI UPOTREBE ATOMSKOG ORUŽJA¹⁾

Članak predstavlja, ustvari, opširan izvod iz tek izišle knjige »Vazdušni rat i čovečnost — međunarodnopravni položaj građanskih lica u vazдушnom ratu«²⁾, koja tretira neke pravne probleme upotrebe atomskog oružja.

Sastav je veoma interesantan, kako zbog aktuelnosti pitanja koja se u njemu tretiraju, tako i zbog stava koji pisac zauzima po njima i kao takav zaslužuje da bude opširnije prikazan, bez obzira na to što se sa nekim stavovima i zaključcima pisca ne slažem.

*

Dozvoljenost upotrebe atomskog oružja osporava se od onog dana kad su iznad Hirošime i Nagasakija eksplodirale američke atomske bombe. Tu se radi o dva pitanja — o oceni dozvoljenosti upotrebe atomskog oružja prema važećem ratnom pravu i o problematici zabrane atomskog oružja u budućem ratu. Na ova pitanja dati su mnogobrojni odgovori, iza kojih se često naziru određeni politički ili vojno-politički stavovi. Iz međunarodnog prava, a to znači i iz ratnog prava kao njegove posebne grane, nemoguće je sasvim izdvojiti politiku i teško je dati objektivnan sud o postavljenim pitanjima.

Razmatrajući važeća ugovorna pravila ratnog prava, pisac zaključuje da ta pravila, iako su (sem Ženevskih konvencija od 1949 godine i Haške konvencije o zaštiti kulturnih spomenika u ratu od 1945 godine) usvojena još onda kad o atomskom oružju nije moglo biti ni reči, ipak obuhvataju to oružje. Do tog zaključka on

dolazi razmatranjem tekstova pravila sa držanih u Haškom pravilniku o zakonima i običajima suvozemnog rata od 1907 godine i u Ženevskom protokolu od 1925 godine.

Pravilo iz člana 23/a Haškog pravilnika sadrži zabranu upotrebe otrova i otrovnog oružja, a pravilo iz člana 23/e istog Pravilnika sadrži zabranu upotrebe oružja i sredstava koja nanose nepotrebne patnje. Prema vladajućem shvatanju kako se ove zabrane primenjuju, one obuhvataju i atomsko oružje. Radioaktivni gama zraci, koji prate eksploziju atomskog oružja, deluju potajno i podmuklo i ne samo što neposredno nanose smrtnu ili za zdravlje opasne i teške povrede živim bićima, već i truju izvore, namirnice, opremu i sve što je čoveku potrebno za život. Zbog tog i takvog dejstva atomsko oružje je obuhvaćeno zabranom upotrebe otrova i otrovnog oružja. Pored toga, atomsko oružje nanosi nepotrebne patnje jer, pored vojnog cilja, svojim dejstvom nesrazmerno mnogo zahvata i njegovu okolinu. Ono nanosi nepotrebne patnje naročito ako je upotrebljeno isključivo protiv stanovništva. Pošto se tu radi o patnjama koje pozitivno ne doprinose vojničkom ishodu rata, to su zabranjene i one, a time i upotreba oružja koje ih prouzrokuje.

Ženevski protokol od 1925 godine zabranjuje upotrebu zagušljivih, otrovnih i drugih gasova, materija i sličnih postupaka, kao i bakterioloških sredstava. Atomsko oružje obuhvaćeno je zabranom upotrebe »sličnih postupaka«, i to zbog načina na koji deluju njegovi radioaktivni gama zraci. Pisac smatra da je u vreme donošenja Protokola uzet u obzir razvoj oružja i dodavanjem izraza »i sličnih postupaka« htela se obezbediti zabrana budućih oružja koja dejstvuju slično bojnim otrovima i bakterijama.

Zabrane koje sadrži Haški pravilnik obavezuje sve države, dok Ženevski protokol obavezuje evropske i samo neke

¹⁾ Krieisrechtliche Probleme des Atomwaffeneinsatzes, von Eberhard Spetler, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, Z. Nemačka, mart 1957.

²⁾ Eberhard Spetler: *Luftkrieg und Menschlichkeit — Die völkerrechtliche Stellung der Zivilpersonen im Luftkrieg* — izdanje Musterschmidt, Göttingen.

vanevropske države. Protokol ne obavezuje SAD i Japan ali obavezuje Veliku Britaniju i ona ga je, kao saveznica SAD, upotrebom atomskih bombi od strane SAD povredila.

Do istih zaključaka on dolazi razmatranjem opšte obaveznih pravila običajnog prava. Prema njemu, razlikovanje vojne sile od stanovništva zasnovano je na doktrini da su u ratu države, posredstvom svojih oružanih snaga, neprijatelji. Prema tom shvatanju rata, koje se duboko uvrežilo u ratno pravo, zakoniti predmet napada je samo vojna sila, a mirno stanovništvo je zaštićeno. Upotreba atomskog oružja isključuje razlikovanje vojnih ciljeva od mirnog stanovništva i mirne okoline i ono je kao takvo zabranjeno. Upotreba tog oružja potseća na srednjevekovno shvatanje rata po kome su u ratu neprijatelji narodi i kao takvi predmet napada, bez razlikovanja boraca od neboraca.

Upotreba atomskog oružja isključuje mogućnost da se poštuje onaj minimalni opštepriznati standard humanosti koji proističe iz opšteobavezne de Martensove klauzule sadržane u uvodu IV Haške konvencije od 1907 godine. Po toj klauzuli, u slučajevima koji nisu regulisani međunarodnim ugovorima, stanovništvo i ratnici nisu prepušteni samovolji zaraćenih strana. Oni se u tim slučajevima nalaze pod zaštitom načela međunarodnog prava i običaja ustanovljenih od prosvedećenih naroda, zakona čovečnosti i zahteva javne savesti. Prema tome i ova zabrana neposredno obuhvata upotrebu atomskog oružja.

Pravila ratnog prava normalno su poštovana, uz odstupanja koja samo ratno pravo opravdava. To su slučajevi kad je, pod određenim uslovima, zbog vojne potrebe ili represalija, njihova povreda opravdana. Međutim, poštovanje pravila ratnog prava, pa čak i njegov opstanak, postao je akutan problem od 1945 godine kad su, posle neopisivog i besciljnog divljanja sile, upotrebljene atomske bombe. Taj problem pisac vidi u tome što su se pojavila shvatanja da savremeni razvoj naoružanja isključuje svako regulisanje i ograničenje upotrebe sile u ratu, što znači isključenje ratnog prava i vraćanje na srednjevekovno shvatanje rata. U pozadini tih shvatanja pisac nalazi nameru da se ne samo opravda upotreba atomskih bombi protiv Japana i skine teška odgovornost sa onih koji su ih upotrebili, već

i da se prikaže nužnost i opravdanost postojanja i razvoja atomskog oružja.

Pisac, zbog toga, podvrgava oštroj kritici shvatanja koja, doduše, osporavaju dozvoljenost upotrebe atomskog oružja, ali uz neistinitu ogradu da ne postoji nijedno pravilo koje ga izričito zabranjuje. Autori iz angloameričkih krugova smatraju da država-agresor sama sebe stavlja van zakona čovečnosti i obzira i da je protiv nje dozvoljeno svako sredstvo, pa i ono koje je suprotno međunarodnom pravu. Ova konstrukcija, koja opravdava postojanje atomskog oružja kao sredstva odmazde, ispušta iz vida osnovno načelo ratnog prava o jednakosti strana u sukobu. Ona vodi samo neregulisanom bespoštednom ratu, jer se ne može zamisliti da onaj protiv koga se bezobzirno postupi neće odgovoriti bar istom merom.

Isto tako nemoguće je prihvatiti izgovor da je upotreba atomskih bombi protiv Japana bila opravdana zato što je on bio napadač na Pacifiku. Japan nije vršio bespoštedno bombardovanje gradova SAD, on nije bio nijednom opomenut od strane Saveznika da obustavi teške povrede ratnog prava pod pretnjom represalija, kako to međunarodno pravo nalaže, a što se naročito moralo učiniti kad se radilo o upotrebi atomskog oružja. Ne može se primiti ni opravdanje da je upotreba atomskih bombi skratila rat i uštedela ratne žrtve, a najmanje ono po kome upotreba atomskih bombi protiv Japana nije tako veliko zlo kao što bi bilo da su upotrebljene protiv Zapada. Pored toga što je teorija o skraćanju rata načelno sporna, pisac ističe da je Japan bio spreman da izađe iz rata pre upotrebe atomskih bombi pošto je njegov ratni potencijal bio na izmaku. Radilo se samo o sudbini cara. To je pitanje moglo biti rešeno i tada kao što je rešeno posle atomskih eksplozija.

Oцена zakonitosti upotrebe određenog ratnog sredstva ne može se dati sa pozicija politike. Sva ulepšavanja i opravdavanja upotrebe atomskih bombi, samo zbog toga što ih je na cilj bacilo vazduhoplovstvo SAD, naučno su neodrživa. Ovim je ratnim postupkom, i pored svih ulepšavanja i opravdavanja, pravnoj misli i autoritetu ratnog prava nanesena neizmerna šteta.

U daljem izlaganju pisac dokazuje ne samo da ratno pravo nije izmenjeno ili ukinuto, već da je danas potreba za njegovim postojanjem veća nego što je ikad bila. On ispravnost svojih razmatranja

potkrepljuje iskustvima iz minulih ratova i poziva se na istaknute engleske, američke i nemačke vojne pisce.

Savremeni rat je, zbog razvoja tehnike, postao mnogo složeniji, ali on ipak sledi stara načela. I danas se pobjeda u ratu može najlakše i najbrže postići jedino ako se ratna i borbena dejstva usmere isključivo na prave vojne ciljeve. Iskustvo je pokazalo da se uništenjem gradova i masakriranjem civilnog stanovništva ne doprinosi već šteti vojničkoj odluci rata. Sve špekulacije, od Prvog svetskog rata naovamo, o totalnom prenošenju ratnih dejstava na celu neprijateljsku teritoriju radi skraćenja rata, pokazale su se netačnim i štetnim. To je samo rasipanje snaga i zanemarivanje pravih zadataka koje šteti i kompromituje vojničku odluku i odražava se u gubljenju inicijative, odlaganju odluke, a često i u neželjenim obrtima.

Ne može se zamisliti da će prvim atomskim naletom biti uništeni najvažniji neprijateljski izvori snage i vojne moći, jer će biti dobro obezbeđeni. A pošto bez toga nema odluke, ostaje da će atomski rat biti uperen protiv civilnog stanovništva i ciljeva od neznatnog vojnog značaja. Atomski rat, prema tome, ne donosi više prednosti nego što je donosilo bespoštedno vazdušno bombardovanje. Odricanje od upotrebe atomskog oružja, koje svojim dejstvom nesrazmerno obuhvata nevojne ciljeve, pitanje je razuma naročito za gusto naseljene zemlje koje su na atomske protivudare preosetljive.

Pisac smatra da se stvar ne menja čak ni ako se atomsko oružje upotrebi protiv protivnika koji ga nema. Iskustvo pokazuje da će taj protivnik u tako neravnoj borbi, najverovatnije, privući saveznike i da će biti u stanju da zada protivudar i dovede do preokreta.

Atomski rat je suprotan onom minimumu etičkog standarda koji se ne može iskoreniti iz pravne svesti naroda. Uostalom, istorija pokazuje da je svaka povreda ratnog prava, zbog trenutnih prednosti, dovodila do neželjenih preokreta. Pored toga, atomski monopol iz 1945 godine više ne postoji. I u Drugom svetskom ratu se pokazalo da se trenutna prednost u naružanju brzo menja. U doba međukontinentalnih raketa i bombardera, svaka država mora da računa da će brzim protivudarom i sama postati porpište bespoštednog rata. Atomsko doba najmanje odgovara onim vremenima koja su išla na

ruku stvaranju anglosaksonskog shvatanja rata.

U tom slučaju bi i Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata od 1949 godine i Haška konvencija o zaštiti kulturnih spomenika od 1954 godine postale besmislene ako se ima prabeći atomskom ratu. Pisac se pita kako međunarodni poredak, koji vodi brigu o zaštiti kulturnih spomenika, kao o opštem kulturnom nasleđu celog čovečanstva, ne vodi računa o čuvanju biološke substance naroda. Po njemu postoji samo jedan izbor — čuvanje postojećih načela ili ukidanje celog ratnog prava. Međutim, ovo poslednje može samo zapečatiti sudbinu čovečanstva. Mišljenja da je novim razvojem ukinuto ratno pravo ne mogu izdržati kritiku. Kakve će zaključke iz ovog izvući politička i vojna rukovodstva država, to je drugo pitanje.

Pisac konstatuje da po pitanju zabrane atomskog oružja u budućem ratnom pravu nisu dosada postignuti pomena vredni rezultati, iako čovečanstvo, ugroženo smrtnom opasnošću, danas to pitanje postavlja. Ono postavlja taj zahtev pod uticajem atomskih eksplozija u Japanu, opasnosti koje mu prete od eksperimentalnih atomskih eksplozija i pod uticajem upozorenja od strane najmerodavnijih naučnika. Pisac nalazi reči opravdanja za to u zategnutoj međunarodnoj situaciji i nepoverenju koje vlada naročito između velikih sila.

Potrebno je odbaciti predrasude da je za sve kriv samo Sovjetski Savez zato što je, navodno, nemoguće suprotstaviti mu se bez atomskog oružja. Takva shvatanja, kao i planove odbrane Zapada pomoću atomskog oružja, pisac izlaže kritici, pozivajući se pritom na mišljenja najautoritativnijih vojnih pisaca.

Planovi odbrane Zapada, koliko su poznati, zasnivaju se na onim istim koncepcijama iz 1914/18 i 1939/45 godine čija je osnova u borbi materijala, a koje su se u praksi pokazale kao pogrešne i štetne. Ta se odbrana zasniva na prekomernom korišćenju materijala i na organizaciji. Ona je sračunata na pretpostavkama rušilačkih uspeha, ali joj nedostaje genialna strategiska zamisao i smela veština rukovodjenja. Međutim, zaboravlja se da se tako protivnik može pogoditi samo po cenu sopstvenog samoubistva. Danas, kada je svaka tačka na zemlji ugrožena, može se računati ne samo sa protivudarom već i sa timda će Srednja Evropa biti izložena i udarcima sopstvenog oružja. Slika koja se time pruža »braniocu« svog životnog pro-

stora očigledno dokazuje da je u zajedničkom interesu svih država da se, po svaku cenu, izbegne atomski rat.

Sve što je rečeno protiv upotrebe atomskog oružja uopšte važi i za njegovu upotrebu u taktičkom smislu, pa čak i onda ako takva upotreba ne bi dovela do bespoštednog rata. Upotreba atomskog oružja u taktičkom smislu dovela bi do pustošenja i kontaminiranja terena, otežala bi ili onemogućila njegovo zaposedanje. To je nož sa dve oštrice, baš kao što je bila i upotreba bojnih otrova u Prvom svetskom ratu. U zajedničkom interesu svih leži hitna potreba za odricanjem od upotrebe atomskog oružja, kao što su se u početku Drugog svetskog rata svi odrekli upotrebe bojnih otrova.

Pisac dalje ističe naročiti značaj međunarodne kontrole koja treba da obezbedi zabranu proizvodnje i držanja tog oružja. Bez efikasne međunarodne kontrole države bi, pristajući na zabranu atomskog oružja, stavile svoju sudbinu u ruke onih koji ga, povredom svojih obaveza, budu potajno proizvodili.

Smetnju za postizanje sporazuma predstavlja Sovjetski Savez koji ne prihvata međunarodnu kontrolu kako je zamišljaju SAD. Ali, ni Ajzenhauerova vazдушna inspekcija nije prihvatljiva, jer se iz vazduha vidi samo ono što je na površini zemlje. Međutim, ako Sovjetski Savez pristane na ovu inspekciju, time će se mnogo doprineti pravoj kontroli.

Pisac upoređuje predloge SAD i Sovjetskog Saveza i smatra da je sporno da li je bolji predlog SAD da se, pre sporazuma o zabrani, postigne sporazum o kontroli, ili predlog Sovjetskog Saveza da se, kao pretpostavka za kontrolu, prethodno postigne sporazum o zabrani i uništenju postojećeg atomskog oružja. Problem je u tome da li samo izrikom zabraniti upotrebu atomskog oružja, bez zabrane njegove proizvodnje i akumulacije. Postoje mišljenja prema kojima po poslovici «ako želiš mir, spremaj se za rat», strah od postojanja atomskog oružja sprečava rat. Ta mišljenja baziraju na činjenici da u Drugom svetskom ratu nije došlo do upotrebe bojnih otrova zbog toga što su, njihme obe strane raspolagale i što su se plašile da bi i strana koja ga prva upotrebi imala od toga više štete nego koristi. Međutim, to je opasna igra pošto neko može, oslanjajući se na svoju moć, pribeci upotrebi atomskog oružja. Pored toga, zaboravlja se da i Zapad može biti napadač. Zbog toga se pojavljuje hitna potreba,

iako zasada beznađežna, da se apsolutno zabrani atomsko oružje.

Možda sama zabrana atomskog oružja ne bi mnogo značila, pošto savremeno naoružanje ostavlja državama velike mogućnosti za razaranje. Zbog toga treba činiti napore i za dopunu i kodifikaciju ratnog prava, a posebno treba obraditi oblasti koje se odnose na:

— regulisanje upotrebe raketnog i drugog prostornog oružja, posebno vazdušnog rata;

— zaštitu civilnog stanovništva od opasnosti bespoštednog bombardovanja;

— neutralnu kontrolu za primenu i poštovanje ratnog prava, za utvrđivanje njegovih povreda i preduzimanje sankcija, sve s ciljem da se, s jedne strane, otklone represalije i kontrarepresalije, a sa druge, da se sačuvaju ubuduće lica ovlašćena za vođenje rata od samovoljnih sudova pobednika;

— položaj zaštite od katastrofa, vazdušne i civilne zaštite i obezbeđenja njihove delatnosti i pod okupacijom;

— postupak za lokalizovanje oružanih sukoba;

— mirno rešavanje sporova radi uspešnog sprečavanja ratova, s ciljem da pravila ratnog prava ne budu nikad praktično primenjena.

Zasada bi se, i bez ostvarenja ovako širokog programa, mnogo postiglo ako bi države ugovorom deklarativno potvrdile obavezu primene postojećeg ratnog prava, kao što predviđa Međunarodni komitet Crvenog krsta u svom nacrtu pravila za ograničenje opasnosti kojima je izloženo civilno stanovništvo za vreme rata.³⁾

No, ni tako opširno ratno pravo ne pruža dovoljnu sigurnost. Teško je zamisliti da će se time sprečiti atomski rat ako ga ne spreči smisao za unutrašnju zakonitost rata, vojnička tradicija, razum i drugi uzroci. Zbog toga treba obustaviti propagandu mržnje koja dovodi do napada na omrznutog neprijatelja i bez njegove krivice. Takva praksa utiče na slabljenje vojničke misli i vodi upotrebi i najsurovijih ratnih sredstava, iako to ne zahteva vojni interes, već mu, naprotiv, škodi. To nadalje utiče na pad svih etičkih načela i vodi automatizmu, šematiskom i bezdušnom vođenju rata robota.

Sve dok postoji mogućnost rata, treba preduzimati odbranbene mere i ne zaboraviti da živimo u atomskom dobu. Ratno pravo i u ovim uslovima ima mogućnost

³⁾ Vidi *Vojno delo* br. 4-5/57, str. 337.

postojanja i mnogo izgleda na uspeh. I baš to što se ono često krši ukazuje na potrebu za njegovim postojanjem i razvojem. Nijedan se zakon ne krši više nego krivični, pa iako nikome ne pada na um da zbog toga ukine. Naprotiv, svaki pravni poredak, baš zbog toga što se vredi, sve se više i više usavršava za dobro onih kojima služi. Svaki, pa i delimični uspeh koji vodi očuvanju ljudskih života, blagostanju i zaštiti kulturnih vrednosti, zaslužuje napore.

Na kraju pisac zaključuje:

— postojeće ratno pravo zabranjuje upotrebu atomskog oružja u pretežno većini slučajeva u kojima bi moglo biti upotrebljeno;

— pojavila se hitna potreba za zaključenjem sveobuhvatnog sporazuma (zabrana upotrebe, kontrola njenog sprovođenja i poštovanja, zabrana proizvodnje i akumulacije atomskog oružja i represalije u ovoj oblasti itd.) u okviru dopune ratnog prava, mada se zasada to još ne može praktično očekivati;

— u interesu je svih država da se i bez takve kodifikacije, opštim sporazumom, odreknu upotrebe atomskog oružja;

— i bez takvog sporazuma nedovoljne su pripreme koje se vrše radi suzbijanja eventualnog napada upotrebom atomskog oružja;

— postojanje atomskog oružja može služiti održanju mira, ali svaka njegova zloupotreba može zapečatiti sudbinu čovečanstva. U pogledu ovih posledica ne treba da postoje nikakve iluzije, jer su problemi upotrebe atomskog oružja suviše ozbiljni.

*

Ovaj je sastav neosporno vredan priglog za osvetljavanje pitanja dozvoljenosti upotrebe atomskog oružja prema važećem ratnom pravu i problema zabrane tog oružja u budućem ratnom pravu. Međutim, njegova vrednost nije tolika zbog zaključaka koje pisac izvodi iz pravnih analiza, koliko zbog razmatranja ratne prakse koja je suprotna ratnom pravu i dokaza koje otuda izvodi radi obrazloženja svojih zaključaka. Tim obrazloženjima pisac daje snagu svojim zaključcima, iako neki od njih nose prizvuk sumnje i strahovanja kojih se on nije mogao sasvim osloboditi.

U pravnim analizama pisac ne uzima sve elemente koji bi bili od značaja za izvođenje zaključaka, a katkad se oslanja

na »vladajuća tumačenja«, pojedinih pravila. Tako, naprimer, on odbacuje vrednost Petrogradske deklaracije od 1868 godine pošto ona, navodno, po »vladajućem shvatanju«, prevazilazi važeće ratno pravo. Takva ga ocena dovodi do pogrešne analize zabrane upotrebe oružja koja nanose nepotrebne patnje sadržane u članu 23/e Haškog pravilnika, a time i do pogrešnog zaključka. Prema vladajućem mišljenju, pod nepotrebim patnjama smatraju se one koje nisu srazmerne sa vojničkim uspehom prilikom upotrebe nedozvoljenog oružja koje ih prouzrokuje. One su nepotrebne ako su prouzrokovane isključivo ili pretežno civilnom stanovništvu. Zbog toga je atomsko oružje, prema piscu, samo delimično obuhvaćeno zabranom iz člana 23/e Haškog pravilnika. Ovaj je zaključak uslovio onaj krajnji — da važeće ratno pravo ne dozvoljava upotrebu atomskog oružja u pretežnoj većini slučajeva u kojima bi moglo biti upotrebljeno. Iz toga se može zaključiti da bi sa gledišta ove zabrane, prema piscu, upotreba atomskog oružja u taktičkom smislu bila bar opravdana ako ne i dozvoljena. Zbog toga on ovu prazninu dopunjava na drugom mestu ubedljivim dokazima iz ratne prakse, po kojima bi upotreba atomskog oružja u taktičkom smislu bila besmislena i pretstavljala nož sa dve oštrice.

Međutim, ako se priđe pravilnoj pravnoj analizi ovog pitanja, doćiće se do drukčijeg zaključka. Pre svega, sve zabrane i ograničenja koji se odnose na sredstva borbe važe samo u pogledu njihove upotrebe protiv vojne sile. Civilno stanovništvo nije predmet napada, ono je načelno zaštićeno i protiv njega je zabranjena upotreba svakog ratnog sredstva, a ne samo određenih sredstava. U uvodu Petrogradske deklaracije se kaže da je slabljenje vojne sile jedini zakoniti cilj koji države u ratu moraju sebi postaviti. Ako se upotrebi oružje, kaže se u tom uvodu dalje, koje nanosi nepotrebno patnje borcima onesposobljenim za borbu ili koje prouzrokuje neminovnu smrt, tada će taj zakoniti cilj rata biti prevaziđen. To je inspirisalo član 22 Haškog pravilnika da države u ratu nemaju neograničeno pravo izbora sredstava borbe kojima će škoditi neprijatelju. Tu se misli samo na nanošenje štete vojnoj sili neprijatelja. To je načelo konkretizovano određenim zabranama sredstava borbe u članu 23 istog Pravilnika. Među te zabrane spada ona iz člana 23/a o zabrani upotrebe otrova i otrovnog oružja koja neposredno o-

buhvata atomsko oružje zbog 'njegovog radioaktivnog dejstva i načina kako ono deluje, što i pisac ispravno potvrđuje, kao i ona iz člana 23/c koja zabranjuje upotrebu oružja koje nanosi nepotrebne patnje. Samo se ovo »nepotrebno« odnosi prvenstveno na borce izbačene iz stroja, a tek potom na civilno stanovništvo, i to na njega samo zbog toga, kao što je već rečeno, što ono nije predmet napada. Prema tome, zabrana iz člana 23/e Haškog pravilnika obuhvata atomsko oružje zbog toga što svojim radioaktivnim gama zracima nanosi nepotrebne patnje ili prouzrokuje neminovnu smrt preživelih boraca onesposobljenih za borbu njegovim udarnim i toplotnim dejstvom. U tome je stvar. Ako tako ne bi bilo, tada bi bilo dozvoljeno ubijanje neprijateljskih ranjenika, bolesnika i zarobljenika u slučajevima kada ne postoji mogućnost da se spreči njihovo oslobođenje od strane njihovih oružanih snaga, a što se redovno dešava u zaokruženju, povlačenju i sličnim situacijama.

Iz ovoga se može zaključiti da pisac, i pored truda koji je za to uložio, nije uspeo da se oslobodi neizvesnosti koju mu nameće, možda i potsvesno, odbrana Zapada. On se, izgleda, nije sasvim oslobodio ni izvesnih predrasuda. Zbog tih predrasuda o jednostranoj odgovornosti zbog divljanja sile u Drugom svetskom ratu, on slabi i svoj, inače pravilan, zaključak o nedozvoljenosti i neopravdanosti upotrebe atomskih bombi protiv Japana, jer tu nedozvoljenost izvodi samo zbog nepotrebnih patnji civilnog stanovništva. On naime kaže: »Pošto su neizmerne patnje pogođenog civilnog stanovništva bile bez uticaja, a time i nepotrebne za ishod rata, time su (misli se na upotrebu atomskih bombi) pored člana 22 povređeni i član 23/e i 23/g, a sa tim u vezi i član 27, 46 i 56 opšteobaveznog Haškog pravilnika«.

Sve je to skupa dovelo i do nekih protivrečnosti u piščevom rezonovanju. Tako on ističe opšti zaključak koji smo već citirali, da ratno pravo ne dozvoljava upotrebu atomskog oružja u pretežnoj većini slučajeva, a posle toga podvlači da su ipak nedozvoljene pripreme koje se vrše da bi se, u slučaju nužde, upotrebom atomskog oružja odlučno odbio eventualni napad.

Isto tako, po mom mišljenju, pisac je nepotrebno operetio svoje dobro argumentovano i ubedljivo razmatranje o potrebi razvoja ratnog prava time što je, između ostalog, cilj tog razvoja vezao i sa

potrebom da se lica, ovlašćena da rukovode ratom, obezbede od samovolje sudova pobednika. Ima tu, neosporno, istine, ali samo utoliko što sadašnji poredak u svetu ne pruža mogućnost pobedniku da odgovara zbog ratnih zločina ukoliko u toku rata ne padne u ruke neprijatelja. Ali ipak to ne znači da je odgovornost pobedenog zbog ratnih zlačina plod samovolje i pristrasnosti pobednika. Uostalom, treba potsetiti na to da piščevi sunarodnici nisu odgovarali zbog bespoštednog bombardovanja, a to znači da pobednik ipak nije bio tako nepristrasan kao što se želi predstaviti na pobedenoj strani.

Sve u svemu, šteta koja je nanesea pravnoj misli i autoritetu ratnog prava bezobzirnim divljanjem sile, koje ne samo što nije bilo uslovljeno vojnom potrebom, već joj je štetilo i bilo suprotno onom etičkom minimumu koji se, kao što sam pisac kaže, ne može iskoreniti iz pravne svesti naroda, može se popraviti samo ako se daju objektivne ocene očišćene od svake predrasude. To je uostalom i stanovište pisca, kojeg on ipak, možda i potsvesno, nije uspeo da se dosledno pridržava.

Ne mogu se složiti ni sa piščevim stavom da kroz razvoj ratnog prava treba stvoriti međunarodnu organizaciju koja će sprečavati ratove i imati sopstvenu oružanu snagu za to. Ustvari, takva organizacija već postoji. To su Ujedinjene nacije. Prema Povelji UN njihov je cilj da se obezbedi mir i bezbednost u svetu. One imaju i monopol upotrebe sile i zbog toga, prema Povelji, treba da raspolažu sopstvenim vojnim štabom i sopstvenim oružanim snagama. Druga je stvar što to nije još sasvim ostvareno. Povelja UN ipak predstavlja solidnu osnovu da se izgradi pravna armatura koja će urediti međunarodni poredak koji se na njoj temelji. Ta armatura je, iako sporo, ipak u izgradnji. Uostalom, i mimo toga, Ujedinjene nacije su pokazale dosada dovoljno snage da lokalizuju i spreče oružane sukobe. Slučaj Egipta to najbolje dokazuje.

Prema tome, ne bi se moglo postaviti pitanje dileme između očuvanja postojećih načela ili ukidanja ratnog prava. Istina je da je opasnost koja prefi od atomskog oružja još uvek velika i da su još uvek prilično jake one snage koje su za ukidanje svakog ograničenja upotrebe sile u ratu, ali su i snage koje su za razvijanje međunarodnih odnosa u opštim okvirima, za sporazumevanje i toleranciju, ipak jače i one svakim danom sve više jačaju.

Uostalom, i onda kad je međunarodna za-tegnutost bila na vrhuncu, ipak niko nije smeo da preduzme odgovornost i donese brzopletu odluku koja bi dovela do op-šteg sukoba. To znači da se uviđa nemi-novnost poštovanja pravnih pravila. Na takav zaključak nas navodi i egipatski slučaj. Nema sumnje da će razum ipak dovesti i do razvoja ratnog prava, ne zbog

toga da bi bilo primenjeno, već da služi kao instrument mira.

Na kraju ovo moje neslaganje sa pi-scem u suštini neumanjuje vrednost sa-stava koji sam prikazao. Njegova je vred-nost neosporna i on predstavlja značajan doprinos rešenju problema koji pritiskuju svet.

V. Kos.

Major T. G. Aleksander: AUTOMATIZACIJA U VOJSCI

U uvodnom delu članka¹⁾ se ističe da je u zadnje vreme, kroz štampu i crtane filmove, automatizaciji dat širok publici-tet, te je od interesa da se vidi i njen uticaj na armiju. Mnogim ljudima, kako u vojsci tako i u građanstvu, nije jasan po-jam automatizacije niti njen odnos prema mehanizaciji. Oni teže da je prikažu kao tajnu, koja je predmet dubokih studija uskog kruga ljudi. Članak treba da po-bije ovakvo mišljenje.

Opšta definicija pojmova. — U ovom delu se govori o definicijama termina »automatizacija« i »mehanizacija« koje se ne mogu naći u naučnim enciklo-pedijama. Reč automatizacija se vrlo često upotrebljava, naročito zadnjih go-dina, iako nisu prečišćeni pojmovi u pogledu njene upotrebe. Kod industri-skih radnika se uvrežila izvesna sum-nja i podozrenje u odnosu na automa-tizaciju. Oni o njoj misle kao što su mi-slili početku o vremenu i pokretu, ili je smatraju robotskim procesom u masovnoj proizvodnji, koji ubija psihu radnika, od-nosno kao monotono ponavljanje pokreta. Međutim, ovakvo gledište je pogrešno. Automatizacija ne predstavlja samo pove-ćanje masovne proizvodnje, već je naro-čito pogodna kod kratkih delovanja i u slučaju procesa koji treba ne masovno već povremeno obavljati. Umesto da rad-nika čini robotom, ona ga oslobađa od po-navljanja pokreta pošto može učiniti niz poslova lakšim i interesantnijim. Zatim, ona pruža mogućnost za proizvodnju no-vih predmeta i stvaranje novih servisa i omogućava da se mnogi industrijski pro-dukti za široku potrošnju proizvode sa što manje ljudskih napora. Jednom reči, nje-na se uloga sastoji u povećanju produk-tivnosti.

¹⁾ Automation in the Army, by major T. G. Alexander, *The Army Quarterly*, V. Britanija, januar 1957.

Uvođenje automatizacije u vojsku mo-ra dovesti do uštede u radu, povećanja sposobnosti, veće tačnosti, upotrebe malog broja ljudi ili jedinica na velikim pro-stranstvima, tj. do uštede u živoj sili. Kao ni u industriji, automatizacija ne treba da izaziva strah od stvaranja viška radne snage. Naprotiv, »produktivne mogućno-sti« će se samo povećati.

U shvatanjima mnogih ljudi još nisu raščišćeni pojmovi automatizacije i meha-nizacije. Mehanizacija je sredstvo pre-tstavljeno nizom uređaja i služi za uštedu radne snage. Drugim rečima, ona pre-tstavlja pomoćno sredstvo i može poslužiti kao pomoć mišićima, naprimera, sistem točkova ili uređaj za pomoć čulima, tele-skopi i trake za slušanje. Na avionu pilot koristi mehanički uređaj za uvlačenje i iz-vlačenje prednjeg stajnog trapa. Ako bi se ovo izvelo ručno, zahtevalo bi znatno više snage od pilota. Ovako, dejstvom na polugu ili dugme, napori pilota su svede-ni na najmanji meru. Pri korišćenju me-hanizacije potrebno je uvek prisustvo čo-veka. Na njoj nema samokontrole ni sa-mokorekcije.

Automatizacija je nešto više od toga. Ona obuhvata analizu, organizovanje i upravljanje produktivnim resursima, kako ljudskim tako i materijalnim. Za naciju kao celinu, nezavisno od stvaranja mo-gućnosti za povećanje besposlice, automa-tizacija postavlja neodloživ zahtev za što većim brojem stručnih kadrova — tehni-čara, inženjera i rukovodilaca proizvod-nje. Svi oni koji se plaše da će postati suvišni mogu ovde naći svoje mesto.

U početku svog razvitka mehanizaci-ja je izazvala sumnju i podozrenje. Po-stojao je veliki otpor pri zameni starih mašina. Danas postoje uređaji koji zame-njuju osmočasovnu smenu od 14 ljudi, a zahtevaju nadzor samo jednog čoveka. Stim u vezi pojavila se i bojazan od stva-ranja viška radne snage. Međutim, za

ljude koji bi bili zamenjeni mašinama mogli bi se naći drugi poslovi kao što su, naprimer, nadzor mašina, proširenje kapaciteta ili opravka i održavanje mašina itd.

Ustvari, pitanje automatizacije se ne odnosi samo na problem lančane proizvodnje. Ona se proteže i u oblast kontrole, korekcije grešaka i reagovanja. Lep primer automatizacije je automatski pilot u avionu koji je tako komplikovan uređaj da se elektronski i njima slični uređaji u odnosu na njega mogu smatrati kao »obične crne kutije«.

Automatizacija omogućuje da se na proizvodnim sistemima razvija samoregulacija do najveće mere. Naprimer, mašine ili uređaji mogu da vode nadzor i korekciju kao i sam čovek — rukovalac, ne prekidajući proces proizvodnje.

Pored uređaja za samoregulaciju, značajno mesto kod automatizacije zauzima i princip određenog načina reagovanja. Čovečiji nervni sistem je složen uređaj koji je spreman da reaguje u svakom momentu čovečjeg delovanja. Slično je i sa mašinama. I ovde se pomoću neke vrste sistema za reagovanje prati čitav tekući proces, dobijeni proizvodi se upoređuju sa željenim, automatski se vrši korekcija i razlike svode na minimum. I za ovaj vid automatike lep je primer automatski pilot. Za običnog nestručnog čoveka nije važno da shvati na koji se način sve ovo dešava, već je značajno da je on svestan činjenice da se tako nešto može izvesti. Usled te osobine reagovanja i korekcije automatizacija se i razlikuje od mehanizacije.

Potrebno je napomenuti da su i električna mašina za računanje, kao i razvitak automatizacije, bili predmet izvesnih sumnji. Međutim, treba shvatiti da mašine mogu računati, zaključivati i odabirati samo prema datim uputstvima. One nemaju inteligencije, niti su produktivne, one nemaju ni mašte, ni volje.

Postoje tri pogrešna zaključka o automatizaciji i automatskim upravljačima. Prvo, veruje se da su automatski upravljači prostrani i vrlo složeni, što nije tačno (primer, regulator napona na običnom automobilu). Drugo, smatra se da je potreban veliki posao oko njihovog održavanja, što je takođe pogrešno. Prirodno je da je izvesno održavanje potrebno, što zavisi od složenosti instrumenata ili uređaja. Ovde postoji mogućnost za angažovanje onih koji se boje nezaposlenosti. Najzad, smatra se da je svim automatskim

upravljačima potrebna elektronska mašina za računanje. To je samo delimično tačno, jer su samo izvesnim upravljačima ovakve mašine potrebne.

Razumljivo, uvek se javljaju glasovi starih shvatanja: »Da li nam je potrebna automatizacija? Ono što je tako dugo bilo dobro našim dedovima, svakako će i nama dovoljno dobro služiti!«. Postoji verovatno niz primera iz života gde ljudi sa ovakvim shvatanjem imaju pravo. Ali automatizacija, ili bolje rečeno nauka, nema za cilj da vrši usavršavanje nekih beznačajnih stvari i sredstava koje čoveku dobro služe. Automatizacija je vesnik jedne nove ere, kao što su to nekad bile mašine radilice. Ona će čak i kod najprostitijih poslova zahtevati od čoveka — rukovaoca veće umne sposobnosti, veću moć rasuđivanja i veće razumevanje matematičkih i logičkih metoda — jednom reči, veće obrazovanje u svakom pogledu.

Primena automatizacije u vojsci. — U vojsci postoji široko polje za primenu automatizacije jer se njome može postići ušteda u živoj sili, što je velika prednost za zemlju koja u njoj oskudeva, kao što je slučaj sa V. Britanijom. Osim toga, radovi koji se budu obavljali biće izvedeni sa većom tačnošću, tako da će se moći sa manje ljudstva obuhvatiti veća prostranstva. Upravo se baš u vojsci, možda još bolje nego u industriji, može pokazati da automatizacija neće učiniti vojnika manje značajnim.

Automatizaciju treba shvatiti kao sredstvo za zamenu pojedinih radnji i shodno tome kao uštedu ljudske snage, a ne kao sredstvo koje bi ljude, tretirane kao mehanički faktor rada, zamenilo i naturilo im svoju kontrolu i upravljanje. O mogućnostima koje automatizacija pruža već je govoreno ranije. Međutim, ušteda žive sile, koja bi se na ovaj način dobila, predmet je posebne studije i o tome se u članku ne govori.

Da bi se pokazale neke od mnogih mogućnosti dalje mehanizacije i primene automatizacije, u članku se pojedinačno razmatraju rodovi i službe. Ovaj pregled nije kompletan i u njemu su navedeni samo neki primeri.

Zatim se konkretno navode neki slučajevi gde automatizacija i mehanizacija mogu naći korisnu primenu. Tako, naprimer:

U oklopnim jedinicama — automatsko pronašanje pravca, tj. rad navigacionih i radio-sredstava; popuna gorivom, automatsko protivpožarno obezbeđenje motor-

nog odeljenja; automatsko iznalaženje otstojanja i nišanje, otvaranje zatvarača, punjenje i izbacivanje čaure, automatska korekcija od strane uređaja za kontrolu vatre.

Prirodno je pretpostaviti zahtev da ljudi koji rade na ovim uređajima budu inteligentni, vešti i odlučni, a osoblje koje vrši održavanje i opravku da ima odgovarajuću stručnu spremu.

U artiljeriji — pomoć osmatračnicama u otkrivanju ciljeva, mada je još uvek sporno da li su ovakvi uređaji dovoljno mali; mehanički prenos naredenja za otvaranje vatre, verovatno uz pomoć teleprintera; koncentracija vatre automatskim davanjem elevacije i pravca. U podršku kontrabatiranja može se pouzdano otkriti položaj minobacačke mine, ali još uvek ne i topovske granate. Ovo, uz poboljšanje mogućnosti kretanja i korekture i razvitak mašina za računanje, može znatno olakšati rad sredstvima za triangulaciju, kao što je, naprimer, određivanje otstojanja i ugla preticanja.

Nuklearni uređaji biće u stanju da odrede kakvo će dejstvo imati radioaktivne padavine u konkretnom slučaju i da proračunaju veličinu oružja sposobnog da ostvari predviđeno dejstvo. Danas su takvi proračuni još uvek veoma dugi i oduzimaju vreme, u toku koga se uslovi i prilike, kao polazni elementi, mogu izmeniti.

Kao što je napomenuto za prethodni rad, i u ovom se slučaju postavlja zahtev za kvalifikovanim ljudima. Čovek koji uzima elemente na nišanskim spravama mora biti vrlo sposoban, dok pokretanje ovih sprava može biti automatsko. Pomoću radara se može otkriti cilj, dok čovek ima da odluči čime i kako će ga napasti. Tako i u ovom rodu vojske, kao i u ostalima, postoji niz mogućnosti da se izbegne višak ljudske snage.

U inžinjeriji — polaganje i paljenje mina u minskim poljima može se izvesti automatski, a isto je tako i sa pronalaženjem minskih polja i vađenjem mina, naravno tek posle procene i donete odluke od strane odgovornog rukovodioca-čoveka. Pomoću radio ili zvučnih talasa može se sa daljine upravljati minskim poljima, a isto se može izvršiti i njihovo paljenje, uz ogradu da fotoelektrični ili neki drugi uređaj za paljenje nema potpunu samoregulaciju. Zato je za paljenje potrebno prisustvo čoveka, jer sam uređaj nije u stanju da napravi razliku između sopstvenih snaga i neprijatelja.

Poljsko utvrđivanje položaja, uz upotrebu mašinskih kopača rovova, biće znatno više mehanizovano nego što je sada. Ovo je naročito poželjno u atomskom ratu, gde se zahtevaju duboki rovovi i skloništa, i to u većem broju nego što to raspoloživa ljudska radna snaga može da obezbedi.

Kod sredstava veze — mogućnosti primene automatizacije, kombinovane sa tehničkim dostignućima, neograničene su u oblasti razvitka sredstava veze. Široka liniska mreža će nestati i tako neće više biti potrebne liniske grupe za postavljanje i održavanje linija; radio i radiotelefonija će eliminisati ručne centrale, manipulantne za posluživanje, davanje potrebnih veza vršiče se automatski; televizija i faksimili u znatnoj će meri smanjiti potreban broj iskusnih manipulanata; upotreba teleprinter-a će se proširiti, a šifrovanje i dešifrovanje će se obavljati pomoću automatskih mašina.

Kao i kod ostalih vidova automatizacije, tako će i ovde biti potrebno da se svi zamenjeni ljudi stručno osposobe da mogu razumeti, rukovati, montirati, održavati i opravljati te »misteriozne male crne kutije«.

Kod pešadije — može se pomisliti da će automatizacija na pešadiju, kao rod koji ima neposredni dodir sa neprijateljem, imati najmanje uticaja. Međutim, to nije sasvim tačno, jer i ovde za nju postoje velike mogućnosti. Tu spada vođeno oružje za protivtenkovsku odbranu bataljona; automatsko upravljanje zaprečnom vatrom, naprimer, mitraljeska zaštita međuprostora i automatsko opaljivanje; pomoć udvojenim stražarima, naprimer, infracrveni zraci noću i uređaji za uzbunu; televiziske osmatračnice; iznalaženje i održavanje pravca pomoću infracrvenih svetlosnih signala prilikom patroliranja i noćnih napada; automatsko otkrivanje pripreme jake minobacačke vatre. Sve ovo, zajedno sa povećanom efikasnošću ostalih rodova i službi, služi pešaku kao i uvek za postizanje inicijative u borbi.

Kod službi — uopšte uzevši, službe će se poboljšati razvitkom mehanizacije, naprimer, kod punjenja petrolejskih rezervoara, pri transportu goriva naftovodima. Zatim su dati detaljniji primeri za pojedine vrste službi.

Kod snabdevanja i transporta — određivanje količine materijala za utovar i istovar, kao i proračunavanje potreba pružaju mogućnost za primenu automatizacije. No, za upoređivanje svih ovih do-

bijenih informacija i potreba, kao i za preuzimanje daljih mera, potrebno je prisustvo ljudi.

Kod saniteta — nije teško tvrditi da ručno vađenje slepog creva i ostalog još uvek ima prednost nad mehaničkim ili automatskim. Zato je ova služba, suprotno ostalim, a takođe i evakuacija i premeštanje ranjenika, neprikladna za automatizaciju.

U intendantskoj službi — rukovanje i kontrola u ovoj službi znatno će se poboljšati mehanizacijom. Ovo će poboljšanje biti u vezi sa složenošću i delikatnošću uređaja koje treba održavati. Moguće je da će se u ovom smislu postaviti zahtev, kao i u pogledu ATS radionica, za stvaranjem jedne posebne grane.

Kod ATS radionica — stručnjaci za građenje, održavanje i opravku svih ovih složenih tehničkih uređaja predstavljaju predmet posebne rasprave. Takva rasprava bi morala biti stručna i ona prelazi okvire ovog članka. Pažljivim planiranjem i stvaranjem visoko stručnih kadrova za ove poslove omogućiće se da pokretne pomoćne radionice, brigadne i divizijske radionice, postanu mesto gde će se vršiti vrlo složene opravke. Centralne radionice moraju usto biti osposobljene i za opravku atomskih uređaja.

U štabnoj službi. — Štabna služba će se poboljšati razvitkom sredstava veze pomenutih u okviru službe veze, a mašine za računanje će moći da daju brze i logične proračune. Poboljšanje mogućnosti kontrole saobraćaja pomoći će ne samo

štabnoj službi, već i ostalim rodovima i sličnim službama.

Zaključak. — Automatizacija pretstavlja usavršavanje primene servomehanizma, tj. spoj niz principa, uključujući i reagovanje, u jedan sistem, pri čemu se čovek oslobađa, a mehanizam se sam kontrolise i ispravlja. Automatizacija ne pripada samo području industrije, kao što se to obično misli, niti ona predstavlja jedino mehanizaciju sredstava za masovnu proizvodnju. Ona ima mnoge prednosti nad radom čoveka — manipulanta. Neke od njih su: postojanost — nema fizičkog zamora; ušteda ljudske snage — oslobađanje ljudi za druge poslove; ekonomičnost — ušteda suvišnog utroška sirovina; nezavisnost od atmosferskih prilika; upornost — neosetljivost na opasnost posla.

Sadašnji nedostaci automatizacije su: nekritičnost — ne postoji uvek uočavanje nedostataka; potreba za prisustvom čoveka; nedostatak ljudske volje i odlučnosti; zahtev za visoko kvalifikovanim održavanjem; nedostatak ljudskog predviđanja i rasuđivanja. Možda će neke od ovih slabosti nestati u toku sledećih nekoliko godina.

*

Problem automatizacije je samo u izvesnoj meri osvetljen u članku. Moglo bi se očekivati da će izvesne postavke u njemu nagnati na razmišljanje o velikom uticaju koji automatizacija može imati na vojsku.

N. P.

Pukovnik Nemo: MESTO GERILE U RATU¹⁾

Za čitaoca je svakako interesantno da bude upoznat sa shvatanjima autora studije o ulozi i mestu partizanskog rata, ne samo zbog toga što je to danas u stranoj vojnoj literaturi veoma česta tema, već i zato što se ovaj autor više puta pojavljivao u vodećim francuskim časopisima sa člancima o istoj ili sličnoj temi i u izvesnom smislu se predstavio kao specijalista u toj oblasti.

*

U studiji se polazi od dosadašnjeg odnosa vojne teorije i istorije (pa i konkret-

¹⁾ Colonel Nemo, La place de la guêrille dans la guerre, *Revue militaire générale*, Francuska, jan. 1957.

ne prakse) prema partizanskom ratu.*) Ističe se da je ovaj oblik dugo smatran manje vrednim, zapostavljenim od strane vojnih pisaca i bez svoga mesta u vojnoj istoriji, pošto je bio zasenjen slavom i uspesima regularnih armija. Možda su ga vojni stručnjaci namerno potcenjivali, bilo zbog prezrenja ili, bolje reći, srdžbe, pošto se regularne armije nisu nikada mogle sa njim obračunati upotrebom sopstvenih sredstava. S druge strane, autor ističe teškoće u proučavanju pojave ge-

*) U daljem izlaganju ćemo zadržati autorov izraz, i pored našeg shvatanja da se tu radi o kvalitativno novoj pojavi koju ne možemo označavati starim pojmom *gerile* (prim. M. Č.) .

rije, do kojih se dolazi zbog toga što su joj motivi mnogobrojni i raznovrsni, a oblici različiti, kao i zbog toga što *gerila* zadire u odnos između pojedinaca, država i nacija, te izaziva pristrasna tumačenja i daje povoda za razna gledišta. Budući da je pokretna i promjenljiva, sa mnoštvom faktora koji utiču na njenu pojavu, *gerila* se ne može podvrgnuti uobičajenim metodama vojne historije. Ali se ona već afirmisala: uvukla se u operacije regularnih snaga, stim što im nekada prethodi, a nekada ih nastavlja; negde je zavisna, a negde samostalna, ali je svuda, manje ili više, postala važan faktor — pojava koja zahteva studiju i odgovarajuću primenu.

*

Da bi obeležio mesto *gerile*, autor najpre teži da terminološki, a donekle i suštinski, precizira sam taj pojam. Na bazi iskustava mnogostrane aktivnosti partizanskih pokreta u Evropi i Aziji u toku, a naročito posle Drugog svetskog rata, dolazi se do zaključka da su nepotpuna ranija shvatanja i definicija *gerile*, po kojima su to dejstva koja izvode partizanske snage, za razliku od dejstava regularnih oružanih snaga. Otuda i potreba za širim definicijom, kao i pojava prvog njenog elementa — *gerila* je deo rata. No, nekada pravom sankcionisano i u međunarodnim odnosima jasno razgraničeno stanje između rata i mira nije danas ni izdaleka jasno izdiferencirano. Prelazni oblici sukoba danas su mnogobrojni. Drugi svetski rat, rat u Indokini, međunarodna zategnutost — sve su to oblici sukoba u svetu u kojima se suparništvo između država ispoljava bilo aktivnim dejstvom oružanih snaga ili spretnim manevrima političkih, ekonomskih i psiholoških faktora. Pa ipak, svi se ovi fenomeni mogu svrstati u tri osnovne kategorije: *sveopšti rat*, *ograničeni rat* i *hladni rat*. Granice između ovih kategorija su neodređene, labilne i promenljive, ili, bolje rečeno, one se međusobno prepliću. Da bi ih ipak razgraničio, autor ih najpre definiše.

Sveopšti rat bi obuhvatio veći deo stanovništva zemljine kugle svrstanog u jedan ili drugi tabor. On bi se odlikovao upotrebom atomskog i termonuklearnog oružja, a mogle bi da ga otpočnu »atomske sile«, uz rizik da se rat ne ograniči na njegove pokretače, već bi u sukob bile sudbonosno uvučene i druge zemlje.

Ograničeni rat angažuje samo dve grupe zaraćenih zemalja, bez upotrebe atomskog i termonuklearnog oružja. Ta bi ograničenost bila izražena ratištem i vrstama upotrebljenog oružja. I pored toga što bi se sukob odvijao na relativno uskoj prostoriji, u njega bi mogle biti uvučene i grupe država. U ovoj kategoriji sukoba mogu se pojaviti dve forme: prva, između suverenih država ili grupa država, koja bi imala klasičan oblik rata i druga, sukob izazvan ustankom u jednoj državi ili nekoj velikoj političkoj zajednici, koji bi nosio karakter građanskog rata.

Hladni rat obuhvata sve neprijateljske odnose između država ili grupa država, izuzev upotrebe oružanih snaga. Ali ni ove u njemu nisu potpuno pasivne, pošto služe kao pretnja i stalna opasnost koja se može ispoljiti u onom momentu koji politika zaželi i odabere.

Prelazi između ovih kategorija rata su mogućni; naprimer, *sveopšti rat* može biti posledica jednog *hladnog* ili nekoliko *ograničenih ratova*, pošto *hladni rat* najčešće dovodi do »vrućih događaja« i *ograničenih ratova*, a obe kategorije sadrže danas u sebi elemente atomske opasnosti. *Hladni rat* se odvija u međunarodnoj situaciji koja, pravno, predstavlja stanje mira, ali se po svojoj tendenciji zaoštravanja zategnutosti više bliži ratu.

*

Gerila pretpostavlja upotrebu nasilja. Prema tome, za nju nema mesta u psihološkom ratu. Ali, taj rat priprema uslove za *gerilu*. On potstiče akcije koje su početku nejedinstvene po cilju, odvojene po prostoru i vremenu (naprimer, teror i sl.). Ali kad ove akcije postignu određeni intenzitet, nastaje nužnost prelaza u *gerilu*, tj. nužnost njihovog objedinjavanja po mestu, vremenu i cilju dejstva. Taj prelaz je teško uočljiv, a njegova je procena delikatna i izložena opasnosti zakašnjenja. Prema tome, u periodu kada nastaje, *gerila* ima neodređene granice sa stanjem mira, ali su, s druge strane, njene granice isto tako neodređene i prema operacijama regularnih snaga — u momentu kada se sa njima tek sliva. Presudan činilac koji omogućava razlikovanje *gerile* i regularnog rata predstavlja — odnos prema javnoj vlasti na određenoj teritoriji. *Gerila* postoji ako je uperena protiv vlasti koja vrši zvaničnu upravu na određenoj teritoriji.

Oblici i nijanse gerile su različiti, ali ono što im je zajedničko može se obuhvatiti definicijom: Gerila je celokupnost dejstava koja se oslanjaju na nasilje i koja izvodi jedan protivnik na istoj teritoriji na kojoj drugi protivnik vrši političku vlast, ekonomsku upravu i vojnu okupaciju.

*

U daljem stvaranju teoriskih preduloza za određivanje mesta gerile u svakoj od pobrojanih kategorija rata, autor sumira iskustva gerile u Evropi i Aziji, za vreme Drugog svetskog rata i rezultate koje je ona postigla u poratnom periodu (revolucija u Kini i rat u Indokini). U Evropi je gerila bila u Drugom svetskom ratu korisna dopuna operacijama regularnih snaga; defanzivna i vojnička u svojoj suštini, gasila se u trenutku kada su regularne armije preuzele vodeću ulogu. U istom vremenskom periodu takva je bila i u Aziji. Prelaz u regularne vojne jedinice i gubitak svojevrsnosti, odnosno »militarizacija«, bio je prirodan put razvoja gerile. (Ovim je zahvaćena površinska strana, a ne suština problema. — Prim. M. Č.)

Posle Drugog svetskog rata, u Kini i Indokini, gerila je bila preduslov za nastanak regularnih vojnih formacija, dok su dejstva ovih pružala nove impulse za dalji razmah gerile, kombinujući i dopunjujući se sa njom. Uz *militarizaciju* dolazi *politizacija* gerile. Ovo proizlazi iz samih uslova njenog nastanka. Ustanak protiv nacionalnih i kolonijalnih upravljača u Aziji i Africi praćen je socijalnom revolucijom čiji je cilj da se ubrza neodložni tehnički razvoj. Prerastanje gerile u sredstvo revolucije, oblik njene oružane borbe kao sredstva nacionalnog i klasnog oslobodjenja, autor smatra »politizacijom gerile«, pri čemu ne vidi da je ona, kao i svaki drugi rat, nastavak politike drugim sredstvima. A pošto se tu radi o revoluciji, normalno je da politika vodi svaku, ili skoro svaku akciju gerile.

Ove razlike u iskustvima i rezultatima pojave koju razmatra, pružaju piscu osnov za zaključke:

— Vojnička po obliku, defanzivna i prolazna, korisna ali ne i neophodna u Drugom svetskom ratu, gerila se kasnije pokazala kao sveopšta, ofanzivna, stalna i neophodna u sukobima koji su bili njen nastavak. Bez gerile, operacije koje su

izvodile ustaničke oružane snage ne bi mogle biti, u konačnom ishodu, krunisane uspehom (naprimer, Kina i Indokina).

— Gerila ne može sama da izvojuje pobedu ako je ne potpomažu regularne snage ili ako neki događaji, van nje same, ne stvore za nju povoljnu situaciju.

— Ona u sebi sadrži klicu građanskog rata, kao prirodan oblik revolucionarne akcije.

— Zahvaljujući svojim uspesima gerila je zauzela počasno mesto i postala neophodan element revolucionarne strategije.

— Samo u društvenoj sredini, u njenim najdubljim psihološkim reagovanjima, bilo da su izazvana patriotskim ili političkim strastima, treba tražiti pravog pokretača i prvi uslov gerile. U isto vreme, samo u postojanju neke snage koja je van gerile, treba tražiti garantiju za njen uspeh.

Pisac smatra da će težište budućeg rata biti u Evropi i da celokupna društvena struktura evropskih zemalja pruža povoljne uslove za razmah gerile:

— visoka tehnička razvijenost i međusobna povezanost raznih grana privrede i mehanizama državne uprave, čine organizam evropskih država trošnim i pogodnim za efikasnu gerilsku akciju;

— nacionalna nejedinstvenost svih evropskih država, bez izuzetka, omogućava bar postojanje klica čiji će se razvitak bar potstaći u pravcu revolucionarne žetve;

— učenje »komunističke doktrine«, »da je najsigurniji put da se u čitavom svetu uspostavi novi režim pomoću nacionalnih pokreta izazvanih klasnom borbom...«

Ovo su osnovne misli čijim isticanjem i navođenjem autor smatra da je stvorio teoriske preduslove za određivanje mesta gerile u svakom posebnom, već definisanom obliku rata.

Gerila u atomskom ratu. — Konture nuklearnog rata su suviše neodređene i maglovite, te se njegovo proučavanje više nalazi u oblasti predviđanja i mašte nego u domenu realnih činjenica. Pa ipak, mogućnost za takav rat pretstavlja stvarnost preko koje se ne sme olako preći. Nuklearni rat se može razvijati u dva pravca. Prvi bazira na zamisli da će, putem strahovito brutalnog bombardovanja, odluka pasti za nekoliko dana. Ovakav bi rat otežao ili čak onemogućio pojavu gerile, a pogotovu dosta lagani razvoj kojim se ona dosada karakterisala. Drugi, zasada

privlačniji, pravac, bio bi da se upotreba atomskog oružja ograniči samo na najvažnija područja: zone dodira između ratujućih armija, saobraćajne čvorove i industrijske centre, pošto verovatni protivnici ne bi za dogledno vreme imali dovoljno nuklearnog oružja kojim bi se zasitio celokupan prostor na kome bi se razvijala ratna dejstva. Znači, ostace mnoga područja u kojima će biti upotrebljavano samo ili uglavnom klasično oružje. Nastupiće momenat kada će stokovi atomskog oružja biti utrošeni, te nije nimalo sigurno da će odluka biti brzo izvojevana. Deo regularnih snaga, možda baš onaj pretežni, biće eliminisan. Upravo takav haos moralnih i fizičkih ruševina i nužnost da se rat nastavi i dobije, da se početni uspeh iskoristi, pretstavljaju, prema piscu, »idealne« uslove za pojavu i vođenje gerile. Ratna rukovodstva, zadojena nepomirljivim ideologijama, okrenuće se ka gerili s ciljem da ona, bar za izvesno vreme, zameni i dopuni oružane snage i njihova dejstva, kao i da omogući novu popunu, poziv rezervi, reorganizaciju i povezivanje sa preostalim delovima regularnih snaga u cilju stvaranja jezgra novih regularnih armija i postizanja definitivnog rezultata. Gerila će u takvim uslovima igrati glavnu, možda presudnu, ulogu, pogotovu ako se još uzme u obzir da će se u njenim skladištima naći možda manja količina atomskih sredstava, ali ipak dovoljno jaka za postizanje odlučujućih lokalnih uspeha, kao baze za konačne. Stoga će se tempo i obim gerile razlikovati od dosadašnjih i po uslovima nastanka, i po sredstvima i cilju. — To će biti *gerila atomskog doba* i ona će obeležavati drugu fazu rata. Dok će rat u prvoj fazi voditi profesionalni vojnici, u drugoj će ga nastaviti borci s ciljem »da rata više ne bude« ... Tako će čuveni *rat na pritisak dugmeta* biti pretvoren u dugotrajnu borbu u neredu, sa ciljem da se povrati red, ali i jedan novi poredak (važna, interesantna, iako nedorečena misao autora — Prim. M. Č.)

Ograničeni ratovi. — Mnoštvo konkretnih slučajeva daje čvršći teren i realniji prostor za istraživanje mesta i uloge gerile. No, ovo je realnost koju autor, nažalost, nije pravilno iskoristio, o čemu će biti reči na kraju prikaza.

Autor pretpostavlja da bi se ograničeni rat mogao voditi u formi sukoba između dveju država ili dveju koalicija država, ali istovremeno smatra da bi ova forma rata mogla imati više varijanti:

— između dve nekomunističke države ili grupe država;

— između komunističke i nekomunističke države ili grupe država;

— između dve komunističke države.

Polazeći od ovakve pretpostavke, pisac zastupa gledište da bi rat između dve države, po načinu upotrebe snaga, bio preklasičan nego gerilski — teritorijalni, sa vrlo ograničenom ulogom gerile. Ta će uloga biti utoliko uža i beznačajnija ukoliko se rat bude odvijao na skućenijem prostoru. Ali pisac pravi izvesne razlike i ograde. On smatra da, ako bi došlo do rata između komunističkih i nekomunističkih država, postoje jaki izgledi da bi ideološki faktori izazvali i potpomogli početak gerilskih akcija još pre stupanja u dejstvo regularnih armija, ili odmah posle početka njihovih dejstava, i to u vidu spontanosti ili izazvanih ustanaka i nemira. Sukob između komunističkih država, kao ideološki, doveo bi do naročitog procvata gerile, do njene generalizacije, a sam rat bi dobio okrutnost verskih ratova. (Pretpostavke ovakve vrste, bez obzira na koje se države odnose, pretstavljaju u najmanju ruku sasvim površna uproščavanja i istovremeno najslabiju stranu autorove studije — M. Č.)

Drugi oblik ograničenih ratova jesu oružani ustanci u pojedinim državama ili političkim zajednicama u kojima bi gerila došla do vanrednog izražaja. Ratovi od 1945 naovamo, sem rata u Koreji, to obilno potvrđuju. U tim je ratovima gerila afirmisala svoje glavne oblike i etape razvitka koji nisu nemogućni i u budućnosti: sveopšti teror; ustanička građanska uprava i tajna vojna komanda; oružane akcije krupnijih razmera; stvaranje operacijskih baza, prvo pokretnih a zatim stalnih; napadi rastućeg značaja na baze i komunikacije protivničkih snaga; stvaranje oslobođenih zona; stvaranje regularnih armija, koordinacija njihovih dejstava sa gerilskim jedinicama, — sve su to etape revolucionarnog rata. Dok gerila tu ima glavnu ulogu, protivgerilska dejstva će imati za cilj da uoče i spreče prelaz gerile iz jednog stupnja razvitka u drugi, da bi joj se sprečilo da stvori sredstva koja bi dovela do konačnog ostvarenja njenog opšteg cilja.

Hladni rat pruža vrlo pogodne uslove za nastanak gerile. Poznato je, a često se to zaboravlja, da gerila zahteva dugotrajne psihološke, organizacione i ideološke pripreme. Ona zahteva strpljivo pripre-

manje kadra u zemlji koja se želi »osloboditi« (autorove navodnice — M. Č.), kao i izgradnju dovoljno guste i elastične mreže organizacija, kako bi svakom njenom delu bilo omogućeno dejstvo po vlastitoj inicijativi — u opštem smeru koji je pokret postavio. Dobrovoljnost i napajanje boraca određenim političkim idejama, prema javnog mnjenja da takve ideje usvoji, stvaranje snaga koje omogućavaju da gerila bude trajna i temeljita, sve su to prevashodni zadaci. A upravo to je jedan od ciljeva koji postiže hladni rat. On vrši indoktrinaciju duhova putem spretno i uslovima prilagođene propagande, omogućava razne poduhvate prikrievene zategnutim međunarodnim odnosima (za formiranje jezgra za akciju i stvaranje planova).

Prema tome, rat je postao sveobuhvatna pojava; on je prestao da bude stvar profesionalaca, pošto je u svoj vrtlog uvukao sve kategorije građana. Gerila, pak, »nije samo specifičan oblik vojnih dejstava, već predstavlja deo rata u kome se najbolje izražava individualno učešće svakog pojedinca i ispoljava trajno međusobno preplitanje mnogobrojnih činilaca. Samo u gerili je čitavo stanovništvo najtešnje povezano sa ratom«. Ako se stanovništvo poveže sa regularnim armijama i dejstvuje pod njihovim vođstvom, ono usvaja disciplinu i izvršava naredbe najviših političkih instancija u zemlji, ali ako se preda gerili, dejstvuje po svojoj sopstvenoj volji.

Polazeći od dosadašnjeg značaja i uspeha gerile, kao i njene afirmacije, autor uporedo sa značajem *atomskog*, podvlači i značaj *ljudskog faktora*. »Ako je nuklearna energija jedan činilac, ljudska snaga predstavlja drugi. Mada je još uvek slabo poznata i teže savladljiva nego ona prva, ona u svakom slučaju postoji. Različiti oblici gerile predstavljaju razne oblike upotrebe te strastvene ljudske energije«. Gerila je zadobila počasno mesto u ratu. Snaga gerile i snaga atomske energije su dva odlučujuća elementa koji utiču na promene rata u savremeno doba.

*

Makoliko ova studija bila interesantna po izvesnim zapažanjima i građi koju pretresa, ona, po ocenama koje sadrži, ima niz suštinskih i metodoloških nedostataka. Neke su joj postavke prilično proizvoljne i suprotne naučnoj istini i stvarnosti. Blokovska opredeljenost u politici,

a klasna u celokupnom pogledu na svet, bile su presudan faktor koji je obojio čitavu studiju, zadržavajući neke njene teze na nivou nedorečenih istina i poluistina, opasnih i zavodljivih zbog prividne objektivnosti autora, — ustvari, objektivizma koji krije stvarnu neobjektivnost i time uslovljavu površnost u tretiranju ove interesantne i danas u vojnoj nauci aktuelne, društvene pojave, *gerile*.

Pisac ne uzima u obzir društvenoekonomske, nacionalne i socijalne korene nastanka gerile, već je posmatra izolovano od njenih bitnih uslova i tretira je samo kao deo i pomoćni oblik rata, iako se ona u savremenim uslovima nesumnjivo afirmisala kao početni oblik oslobodilačkih ustanaka, a u određenim fazama tih ustanaka, kao osnovni oblik rata — sa svojim vlastitim ciljem, politikom, strategijom i taktikom političke i oružane borbe. Pri proučavanju gerile pisac je ograničavao na njen vojni aspekt, pa se samim tim unapred lišava mogućnosti da uoči njenu unutrašnju sadržinu i logiku, kao i njene stvarne pokretače i glavne nosioce, da bi mogao da otkrije izvore njene snage. Poznata je činjenica da gerila nastaje na bazi klasnih i nacionalnih suprotnosti i to onda kada su te suprotnosti dostigle svoj vrhunac i kada su sazrele društvene snage koje treba da ih reše. Stoga gerila, u biti svojoj, predstavlja krajnje oštar oblik političke borbe masa na koji su one prinuđene u uslovima kada drugi oblici ne mogu doći do efikasnog izražaja i ne nude rešenje. Nema bitne razlike ni onda kada se gerila pojavljuje kao deo rata koji vode regularne oružane snage, tj. kada se njen glavni cilj identifikuje sa opštim ratnim ciljem, stim što gerila pored opštih, teži i ostvarenju vlastitih ideala. U oba se slučaja radi o inicijativi masa ispoljenoj u uslovima zategnutih suprotnosti između naprednih i nazadnih snaga društva, ili između nacionalnog porobljivača i oslobodilačkih snaga. Pošto je upočetku protivnik, kao vršilac javne vlasti i nosilac postojećeg poretka, po pravilu uvek tehnički i brojno jači i organizovaniji, za snage koje vode partizanski rat (gerilu) je od neobično velikog značaja da pravilno izaberu momenat početka borbenih dejstava, da zadobiju saveznike, a naročito da stvore vlastita sredstva i snage pomoću kojih će postići konačnu pobedu. Otuda zakoniti prelaz od nižih oblika borbe i organizacije na više, prelaz od partizanskog oblika rata, na *klasični*. Zadržavanje elemenata i obeležja parti-

zanskog rata u ovom novom obliku, odraz je samih uslova iz kojih je nastao i koje je stvarao i razvio. Ovo nam potvrđuje kombinacija dejstava partizanskih jedinica koje zadržavaju takav karakter i iz njih nastalih i već razvijenih regularnih snaga.

Prema tome, spoljašnji faktori — situacija u kojoj se partizanski rat vodi, saveznici, dejstva regularnih snaga i sl. — ne mogu se apsolutizirati kao što to čini autor. Njega zanosi misao da bi u "Druhom svetskom ratu neprijatelj bio pobeđen i bez gerile. Ali kada i kako... , moglo bi se samo nagađati. Sama činjenica da se pribeglo partizanskom ratu demantuje autorova shvatanja da gerila nije bila neophodna. Istoriske su činjenice da su pojedine vlade i društvene organizacije zemalja antihitlerovske koalicije upućivale porobljenim narodima Evrope i Azije pozive na ustanak protiv sila Osovine i nastojale da se organizuju pokreti otpora, da se oni vežu uz njih i sl. Autora najzad pobijaju i uspeši gerilskih borbi i partizanskih ratova i ustanaka i njihov doprinos zajedničkoj pobedi nad fašizmom. Treba još istaći da gerila, kao oblik oružane borbe i oblik rata, po prirodi svojjoj ne može nikako biti defanzivna, jer bi u tom slučaju bila osuđena na neuspeh.

Umesto da uzroke gerile i njenih uspeha potraži u društvenim odnosima i suprotnostima koje se njome rešavaju, i to kroz specifičnosti svake zemlje posebno, autor ih nalazi u »intelektualnom saznanju, a možda još više u strasnom reagovanju«, u psihičkim reakcijama i sl. Stoga on gerilu tretira kao pojavu »u kojoj psihičke i afektivne reakcije pojedinaca i čitavih kolektiva igraju bitnu ulogu«. Dođuše, činjenice navode autora i na deo istine, iako on nju izražava dosta neodređeno, tj. kao želju naroda »da obore jaram starih političkih i društvenih formula« (bolje da je rekao — *poredaka*). Pisac pojavu gerile, naročito u eventualnom ratu, u priličnoj meri vezuje za uvoz. To potvrđuju njegove teze: da »komunistička doktrina« smatra »da je najsigurniji put da se u čitavom svetu uspostavi novi režim pomoću nacionalnih pokreta izazvanih klasnom borbom« i da je »doktrinini komunističkog agresora pogodnije da primenjuje politička sredstva i

koristi strasti nego da otpočne iznenadnu agresiju čisto vojnog tipa«. Ovakvim se stavovima insistira na ovekovečenju blokovske podele sveta, a ne uviđaju se nove miroljubive i progresivne tendencije u razvitku, i, što je najvažnije, opozicione snage u vlastitoj zemlji (koaliciji zemalja, ili bloku) unapred se žigošu kao tuđe oruđe, čime se nastoji da se one osujete da povedu borbu za svoje ciljeve i napredak sopstvene zemlje, borbu protiv klasnog i nacionalnog ugnjetavanja. U tome se sa stoji duboki politički smisao teze o importu gerile. Gerila se u ovoj epohi afirmisala i pobrala slavu upravo kao samostalan rat koji su mase povele pod rukovodstvom naprednih društvenih snaga, u svom sopstvenom interesu, nasuprot interesima vladajućih klasa koje su se u pojedinim zemljama, na odlučujućim prekretnicama, pokazale anacionalnim i anti-nacionalnim. Gerila je postala oprobano sredstvo masa u njihovoj borbi za slobodu. Suprotnosti savremenog sveta — između razvijenih i nerazvijenih zemalja, između metropola i nacionalno ugnjetenih naroda, između eksploatorskih i eksploatisanih klasa — u suštini čine dva pitanja najaktuelnijim: nacionalno i socijalno, a time i oblike borbe (uključujući tu i gerilu) za njihovo rešavanje. Autor to ne uvida. Stoga jednostrano i smelo tvrdi da u eventualnom sukobu između buržoaskih (kao on kaže »nekomunističkih«) grupa država neće biti mesta za gerilu, ili bar neće doći do njenog većeg zamaha. Međutim, mase ne određuju svoj odnos prema ratu po tome između kakvih se država vodi (iako je i to važno), već pre svega za kakve se ciljeve vodi, kakve se suprotnosti njime teže rešiti, tj. kakav mu je karakter. Autorova shvatanja o hladnom ratu, kao i mnoga druga, podložna su takođe ozbiljnoj kritici i diskusiji, koja znatno prevazilazi okvire ovog prikaza. Tvrđnja pisca da marksistička teorija ne daje odgovor na pitanje nastanka i karaktera ratova uopšte, a gerile još i manje, pretstavlja dokaz da, ili on nije shvatio ovu »doktrinu« ili je olako mimoilazi. Možda bi mu njeno temeljitije poznavanje pomoglo da svestranije sagleda i naučnije objasni problem kome je posvetio svoju, inače, interesantnu studiju.

F. M. Zenger i Eterlin: PROCENA SITUACIJE KOD NEPRIJATELJA¹⁾

Pisac na interesantan način iznosi ceo tok procene situacije kod neprijatelja i rad komande, naročito njenog obaveštajnog odeljenja-otseka (G-2), na pripremanju odluke i njenom oformljenju u borbeno zapovesti.

Procena situacije kod neprijatelja je jedna od funkcija rukovođenja koja, kao slobodna stvaralačka delatnost, počiva na naučnim osnovama. Naučne osnove ove veštine leže u prvom redu na načelima teorije saznanja i logike, a kao pomoćna sredstva mogu se koristiti i praktična iskustva iz ostalih oblasti nauke. Na ovim osnovama iznalaze se i oformljuju odgovarajući metodi koji omogućuju temeljnije ulazanje u situaciju i, prema ograničenim ljudskim merilima, pružaju rukovodstvu najveću moguću sigurnost za pravilno donošenje odluke.

Za procenu situacije kod neprijatelja i brzo donošenje odluke osnovno je to da služba izviđanja i obaveštavanja raspolaže takvim sredstvima i tako razvijenim metodima rada kojima će najbrže pružiti tačne podatke o neprijatelju. Ovo naročito važi danas u periodu nadzvučnih brzina i termonuklearnog oružja.

Izraz »procena situacije kod neprijatelja« obuhvata opšti pojam stvaranja slike o njemu i procenu njegovih namera i mogućnosti. Procena je samo završna faza jednog misaonog procesa, koji počinje utvrđivanjem činjeničnog stanja, i ona služi kao osnova za donošenje odluke. Prema tome, ta procena obuhvata tri različite i oštro međusobno odvojene misaone delatnosti: utvrđivanje činjeničnog stanja, utvrđivanje stepena verodostojnosti podataka i zaključak iz procene situacije.

Pomoćni organ komandanta u prikupljanju i sređivanju podataka za donošenje njegove odluke je obaveštajno odeljenje-otsek G-2, koje vrši čisto stručni deo celog ovog procesa. Pri ovome treba razlikovati prikupljanje podataka i njihovu stručnu analizu od zaključaka na osnovu ove analize.

Podaci o neprijatelju i njihova stručna analiza

Stručna analiza stanja kod neprijatelja ima za cilj da komandant na osnovu nje donese svoj vlastiti zaključak o situaciji. Podaci sa njihovom analizom iznose se

komandantu načelno usmeno, a u složenijim slučajevima pismeno. Stručni izveštaj mora biti potpun i sadržavati sve podatke na osnovu kojih će komandant biti u stanju da izvede svoj zaključak, pa čak i u slučajevima kad se ovaj zaključak razlikuje od obaveštenja dobijenih izviđanjem. Stručna analiza se po suštini i stilu potpuno razlikuje od zaključaka procene. Ona postavlja pitanje i ukazuje na misaoni proces koji će omogućiti dolaženje do zaključaka i odluke. Tako, naprimer, ona iznosi podatak pogodbeno »... To bi moglo biti ako...«, zaključak ovo postavlja određeno »To je tako jer...«. Znači da stručna analiza obuhvata u prvom redu izveštaj o raspoloživim podacima o neprijatelju, uz ocenu njihove verodostojnosti, a tek u drugom redu predlog za zaključak o neprijateljevoj nameri i njegovim mogućnostima da svoju nameru ostvari.

Osnova za stručnu analizu situacije je njena procena od strane pretpostavljenog komandanta. U slučaju da ona nije poznata, onda se G-2 stavlja u ulogu G-2 pretpostavljene komande i hipotetički pretpostavlja njenu procenu situacije.

Utvrđivanje stanja kod neprijatelja je najvažnija delatnost stručne analize, jer se samo na taj način može dobiti slika o namerama i mogućnostima neprijatelja, kao i o uslovima za ostvarenje naših namera. Ove podatke prikuplja G-2 pomoću raznih izviđačkih i obaveštajnih organa. Obaveštajni izveštaj iznosi samo činjenice bez njihove ocene, a podnosi se po ciljevima — od manjih ka većim.

Važno mesto u pružanju materijala za procenu situacije je ukazivanje na indicije, što spada takođe u delokrug rada G-2. Indicije su misaoni akti koji na osnovu podataka izviđačkih organa o prošlom ili sadašnjem stanju stvaraju zaključke i ukazuju na ono o čemu ne postoje neposredni izveštaji. Za ukazivanje na indicije potrebno je veliko iskustvo i svest o odgovornosti. U stručnoj analizi stanja kod neprijatelja mogu se uzimati u obzir i indicije, ali ne i prognoze koje se odnose na ono što se može desiti.

Izveštaji o podacima o neprijatelju moraju se podvrći oceni njihove verodostoj-

¹⁾ Die Feindlagebeurteilung von F. M. von Senger und Eterlin, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, Z. Nemačka, mart 1957.

nosti. Cilj te ocene je da se isključe oni izveštaji koji ne mogu pouzdano poslužiti kao osnova za procenu situacije kod neprijatelja. Ta je ocena naročito važna kod izveštaja koji potiču iz izvora tajne obavestajne službe. Izveštaji se načelno proveravaju upoređivanjem istih podataka iz dva međusobno nezavisna izvora.

Pošto je utvrđeno činjenično stanje kod neprijatelja, pristupa se radu na drugom delu stručne analize koji se sastoji: iz procene namere neprijatelja i procene da li je neprijatelj u stanju da svoju nameru i ostvari.

Procena namere neprijatelja. Da bi se odgovorilo na ovo pitanje potrebno je prvenstveno utvrditi osnovna pravila i načela borbenih postupaka kod neprijatelja, uključujući tu i rukovođenje. Jasno je da se tu ne može očekivati pronalazjenje nekih opštevažećih načela za sve situacije, ali se ona za određenu situaciju mogu hipotetički postaviti, kao:

— ako se upoznaju zvanična pravila kod neprijatelja, pa to veže sa iskustvima iz prakse, onda se sa izvesnom verovatnoćom može i zaključiti kakvu odluku on može doneti u datoj situaciji. Iz ovoga proizlazi da u istoj situaciji neprijatelj može drugačije dejstvovati nego mi;

— odluka neprijatelja mora proizići iz njegove vlastite procene situacije kod nas. G-2 treba da ustanovi šta sve neprijatelj zna o nama;

— protivnikova odluka zavisi i od karaktera njegovog komandanta, te se i o ovome treba obavestiti;

— treba imati u vidu da će na odluku neprijatelja uticati zemljište, vreme i slični faktori.

Samo se po sebi razume da će na neprijateljevu odluku uticati i snage i sredstva kojima raspolaže. Treba imati u vidu činjenicu da objektivno utvrđeno stanje kod neprijatelja neće moći uvek da ukazuje na njegovu verovatnu odluku. Prisustvo, naprimer, jakih neprijateljskih snaga na izvesnom otketu fronta ne mora da znači da će on tu i napasti. Za ovo su potrebni i drugi podaci do kojih treba da dođe G-2.

Ako se dođe do zaključka da doneta odluka na osnovu ranijih podataka ne odgovara novim, G-2 predlaže najbržu upotrebu svih raspoloživih sredstava i izviđačkih organa za novu akciju.

Procena neprijateljskih mogućnosti. U ovom cilju potrebno je analitički uporediti stanje kod neprijatelja sa na-

šim stanjem. Potrebno je postaviti sebi pitanje: da li neprijatelj raspoloživim snagama i sredstvima, u odnosu na naše snage i sredstva, može izvršiti svoj zadatak? Ako napada, da li je njegova vatrena i udarna snaga tolika da može oslabiti našu odbranu? Ako se brani, da li su naše snage dovoljne da razbiju njegovu odbranu?

Posle ovakve procene objektivnih činilaca mora se ispitati i subjektivni element, tj. da li neprijatelj može u datoj situaciji izvršiti svoj zadatak s obzirom na nama poznate njegove metode borbenih postupaka i rukovođenja.

Ovom ocenom završava se stručna analiza, čiji se rezultati dostavljaju u sažetoj formi pretpostavljenom komandantu. Ovaj izveštaj služi komandantu za donošenje zaključka o situaciji, a G-2 pretpostavljene komande za njegovu stručnu analizu.

Zaključak o situaciji kod neprijatelja

Cilj zaključka o situaciji je da se starišine istog ranga i potčinjene obaveste o vlastitom shvatanju situacije kod neprijatelja. Kao sastavni deo operativne ili borbene zapovesti, zaključak o situaciji predstavlja u izvesnom smislu obrazloženje vlastite odluke, a u isto vreme potčinjenim starešinama služi kao polazna tačka za njihovu procenu situacije i odluku. Radi toga se taj zaključak stavlja u zapovest na čelo podataka o neprijatelju. On se po stilu razlikuje od stručne analize situacije, koju je obradio G-2. Zaključak treba da jasno i određeno sadrži vlastito shvatanje neprijateljske odluke. On bi načelno imao da glasi ovako: Neprijatelj namerava da za sledeća 24 časa izvrši napad na otek... jer... Ili: Neprijatelj je završio povlačenje i namerava da na liniji... organizuje odbranu pošto... Zaključak ne može biti pogodben niti neodlučan. Odluka koja počinje sa »moguće je...« nije nikakva odluka. Samo u izuzetnim slučajevima može se dati alternativan zaključak, i to samo onda kad nije u potpunosti utvrđeno stanje kod neprijatelja.

Zaključak o nameri neprijatelja mora biti obrazložen, a to se vrši obrnutim redom iznetim kod stručne analize. Uz zaključak o nameri neprijatelja mora se priključiti i zaključak o njegovim moguć-

nostima. Pošto ovaj zaključak sadrži u sebi i predviđanje, to se on mora najbržiiljivije obraditi.

Najzad, zaključak treba da bude jasan i otvoren, bez ikakvih skrivanja stvarne

situacije, jer samo takav može imati pozitivan psihološki uticaj na potčinjene, podići autoritet komandanta i dati čvrste osnove za sadejstvo.

J. H. D.

Richard Ogorkievič: TENKOVI NAORUŽANI DIRIGOVANIM PROJEKTILIMA¹⁾

U članku pod gornjim naslovom iznose se perspektive protivtenkovskog dirigovanog projektila i uticaj koji će on verovatno imati na oklopna vozila. Slika koju pisac daje ne može biti potpuna, pošto je ova vrsta protivtenkovskog projektila još uvek u stadijumu ispitivanja. Ali van svake je sumnje da će ova vrsta oružja imati znatnog uticaja na dalji razvoj oklopnih vozila.

Mnogi će sigurno poverovati da su zbog uvođenja američkog protivtenkovskog dirigovanog projektila *Dart*, dani tenka odbrojani. Ovo ne bi bilo prvi put da pojavu jednog novog protivtenkovskog oružja prate slična pesimistička predviđanja. To je u svoje vreme bio slučaj i sa protivtenkovskim topom 37 mm oko 1930 godine, raketnim zrnom bazukom i beztrazajnim oružjem — od kojih se za svako ponaosob smatralo da će predstavljati propast za tenk. Međutim, ta tmurna proročanstva su se svakiput pokazala kao netačna i tenk, umesto da nestane, žnjeo je nove uspehe. Ovome se ne treba čuditi, jer su se ta proročanstva zasnivala na tome da se suviše velika pažnja poklanjala neprobojnosti oklopa i na pogrešnom zaključku da tenk mora biti osuđen na propast pošto je neko od novih oružja uspeo da mu probije oklop.

Pažljivija bi analiza, međutim, pokazala da tenk nikada nije bio neranjiv i da njegova osnovna odlika nije neprobojnost oklopa, već sposobnost da deluje kao pokretan izvor vatrene moći. Na ovu drugu osobinu teško da može delovati pojava jednog manje ili jednog više protivtenkovskog oružja, pa prema tome ovim pesimističkim predviđanjima ne treba pridavati mnogo pažnje. Treba se koristiti ranijim iskustvom i ne samo suprotstaviti se svim argumentima protiv tenka, zasnovanim na uvođenju protivtenkovskog dirigovanog projektila, već i prihvatiti jedan pozitivniji stav. Za ovo su potrebni

dobro poznavanje situacije i konstruktivni predlozi u vezi sa primenom tog projektila, koji bi još više doprineli uspešnom delovanju oklopnih jedinica. Ovaj zaključak trebalo bi iskoristiti prilikom formulisanja buduće linije upotrebe oklopnih vozila i dirigovanih projektila, kako bi se izbegla zbrka slična onoj koja je nastala posle uvođenja bestrzajnog oružja.

Dirigovani projektili. — Da bi se pravilno ocenila povezanost dirigovanog projektila i oklopnog vozila, mora se imati jasna pretpostava o protivtenkovskim projektilima koji su se do danas pojavili. To su, ustvari, rakete čija ubojna glava ima kumulativno punjenje, a čijom se putanjom za vreme leta može upravljati i time postići velika tačnost gađanja. Obe ove osobine bilo je nemoguće spojiti kod balističkog zrna; za preciznost gađanja balističkom zrnju je potrebna velika brzina, dok naprotiv, kod zrna sa kumulativnim punjenjem, velika brzina čak nije ni poželjna. Zbog toga su se balistička zrna sa kumulativnim punjenjem upotrebljavala samo za vrlo male domete, dok su se brzo-metni topovi, uprkos njihovoj velikoj težini, i nadalje morali upotrebljavati za male i srednje domete.

Sada, međutim, uvođenjem dirigovanog projektila u znatnoj se meri proširuje mogućnost primene projektila sa kumulativnim punjenjem i relativno malom težinom. Projektil je još uvek prilično težak, pošto mora da nosi potreban tovar eksploziva do željene daljine, ali zato njegov uređaj za izbacivanje može biti vrlo jednostavan i lak.

Podaci, koji su poznati za francuski protivtenkovski dirigovani projektil *S.S.10* i američki *Dart*, još će bolje razjasniti primenu ovog oružja. *S.S.10* je raketa sa kumulativnim punjenjem kojom se upravlja pomoću električnih impulsa odašiljanih kroz tanku žicu; dok raketa leti, žica se sa nje odmotava. Prati se vizuelno sa komandnog mesta i najveći joj je domet oko 1.500 m. U ubojnoj glavi smešteno je 5 kg eksploziva, dok ukupna težina rakete iznosi 15 kg; trup joj je dug oko 75 sm,

¹⁾ Guided Missile Tanks, by Richard M. Ogorkiewicz, *Armor*, SAD, mart-april, 1957.

a raspon ukrštenih kormila oko 95 sm. *Dart*, ili *XSSM-A-23*, slična je, mada nešto veća raketa takođe sa žičnim upravljanjem. Domet joj je preko 1.800 m.

I *Dart* i *S.S.10* pretstavljaju samo prve pokušaje protivtenkovskog dirigovanog projektila, iako je prošlo više od 10 godina rada na razvoju ove vrste oružja. Nemci su 1944 prvi počeli sa radom na dirigovanom projektilu *zemlja-zemlja* malog dometa. Oni su za vreme Drugog svetskog rata najdalje otišli na tom polju, tako da se i danas sve nove ideje i zamisli uglavnom zasnivaju na ranijim nemačkim projektima. Jedna od takvih nemačkih zamisli bila je i protivtenkovska raketa *X7* kojom se upravljalo pomoću žice i koja je trebala masovno da se proizvodi baš kada je Nemačka kapitulirala maja 1945. Upravljanje žicom prvobitno je bilo namenjeno za dirigovani projektil *vazduh-vazduh X4*, a bilo je primenjeno i na malom guseničkom vozilu *Golijat*. Pošto su *Golijati* i radiom-upravljeni *B.VI* bili vođeni sa teškog tenka *Tigar*, ili sa *juršnog topa*, ovi se mogu smatrati kao prvi dirigovani projektili u naoružanju oklopnih vozila.

Kapitulacija Nemačke privremeno je zaustavila razvoj protivtenkovskog dirigovanog projektila *X7*. Međutim, 1946 Francuzi su preuzeli taj rad i za poslednje tri ili četiri godine proizveli *S.S.10* i više drugih dirigovanih projektila *zemlja-zemlja* malog dometa, kao *S.S.11* i *Entac* (*S.S. = Sol-a-Sol*, a *Entac = Engin Tactique Anti-Chars*). Otkora se i u *SAD* radi na razvoju protivtenkovskog dirigovanog projektila kratkog dometa *zemlja-zemlja*, tako da je oktobra 1956 prvi put prikazan *Dart*. S obzirom na važnost i velika sredstva koja se ulažu za te projekte, dalji razvoj biće, besumnje, nagao tako da će se ova vrsta oružja brzo afirmisati.

Tenk. Postavlja se pitanje kako će protivtenkovski dirigovani projektil uticati na dalji razvoj tenka i oklopnog vozila uopšte. Jedno je već moralo biti jasno: tenk neće zastareti, i pored sposobnosti ovakvog projektila da probije i najteži oklop. Ali to ne znači da protivtenkovski dirigovani projektil neće nametnuti izmenu nekih ideja u vezi sa projektovanjem tenka. Pre svega, svakako će se odbaciti svaka pomisao o teškom tenku, koja se zasnivala uglavnom na zaštiti oklopa. Ova vrsta tenka — čiji je najbolji primer britanski pešadiski tenk Drugog svetskog rata — već pripada prošlosti što,

uostalom, nije nikakva šteta, jer je samo održavao pogrešno verovanje o svojoj neranjivosti; ovo je, pak, nepotrebno usredsredilo pažnju na pasivni atribut zaštite na štetu *vatrene moći i pokretljivosti*.

Glavna karakteristika tenka leži baš u tome što objedinjava vatrenu moć teškog oružja sa pokretljivošću samohodnog vozila; osnovni mu je zadatak da pruži pokretnu vatrenu moć srednjeg dometa. Ovo poslednje postizalo se teškim mitraljezima i topovima kalibra 75-100 mm, zbog čega su mnogi dugo godina smatrali da top 75 mm pretstavlja optimalno naoružanje tenka. Međutim, pored ovog tipa postojao je još i specijalizovani za borbu protiv tenkova, a to je iziskivalo znatno povećanje vatrene moći, što je sa svoje strane trenutno rešilo problem, ali je dovelo do velikog povećanja težine tenka, a ovo opet do smanjenja njegove pokretljivosti. Kao posledica javile su se mnoge teškoće u pogledu prelazanja preko mostova, transporta brodovima i vazduhoplovima; potrošnja goriva znatno se povećala, a tako isto i zadaci komore. Ali, pošto je borbeni sposobnost bila proporcionalna težini, nije se video izlaz iz nastale situacije.

Kombinacija tenk-dirigovani projektil. Protivtenkovski dirigovani projektil, kao moćno protivtenkovsko oružje male težine, iz osnovna menja situaciju, jer znatno smanjuje težinu tenka, naročito onih tipa *Staljin*, *Conqueror* i *T-43*, čiji je glavni zadatak bila borba protiv tenkova, za šta su bili potrebni snažni topovi velikog dometa. Sada, međutim, zahvaljujući podešnom tipu dirigovanog projektila, ovu ulogu mogu da preuzmu mnogo lakša vozila i, pošto prestaje potreba za teškim oklopom, takav tenk bi mogao biti lakši i u pogledu naoružanja i zaštite oklopa. Time što bi se smanjila težina, povećala bi mu se pokretljivost i opšta upotrebljivost. Uvođenje tenkova sa dirigovanim projektilima dovelo bi i do promene u naoružanju osnovnog tipa tenka, snabdevajući ga lakšim topom. To bi moglo da bude bilo bestrajno, bilo oruđe visokog i niskog pritiska, bilo raketni top sličan onome koji se sada priprema za vazduhoplove. Svaki od ovih tipova bi zadovoljio osnovnu potrebu za oružjem velike probojne moći, koje bi istovremeno imalo i solidno protivtenkovsko dejstvo srednjeg dometa. Radi postizanja većeg dometa biće potrebno da se tenkovi naoružani dirigovanim projektilima združe sa tenkovima naoružanim lakim topovima koji bi

zajedno formirali puk. Mešoviti pukovi su već pokazali uspješno dejstvo, a i sada se eksperimentiše sa njima.

Najzad, bilo bi moguće kombinovati top i dirigovani projektil na jednom istom vozilu. Ovim bi se, svakako, umnogome povećala raznovrsnost primene tenka i ako se uzme da je dirigovani projektil protivtenkovsko oružje, a top oružje velike probojne moći, onda se može reći da postoji više istoriskih prethodnika takve kombinacije: francuski tip B, teški tenk oko 1930 godine, nemački Nb. F2 sa više kupola, britanski Churchill — I, prethod-

nik američkog *Medium-M3* i nemački *Maus* od 200 tona — svi su imali, pored protivtenkovskog, i oružje velike probojne moći.

Ne treba očekivati da će se ove promene izvršiti preko noći i razumljivo je što sadašnji tipovi tenkova neće odjednom zastareti, ali će promene neminovno nastupiti. Ako se one smišljeno izvedu i ako se u potpunosti iskoriste mogućnosti koje pruža protivtenkovski dirigovani projektil, efikasnost oklopnih jedinica još će se više povećati.

Ing. B. K.

Richard Ogorkievič: OKLOP I AMFIBISKE OPERACIJE¹⁾

Cilj amfibiskih operacija je zauzimanje objekata na neprijateljskoj obali. Nadmoćnost na moru i u vazduhu, u regionu izvođenja ovih operacija, važan je predušlov za njihov uspeh iako uglavnom zavisi od sposobnosti jedinice koja vrši iskrcavanje na kopno.

Pri planiranju takvih operacija uvek se težilo da se one izvode pod što povoljnijim okolnostima i da budu što masovnije i efikasnije podržane. U tu svrhu su građeni i specijalni brodovi za iskrcavanje i snabdevanje. Na osnovu iskustava iz Drugog svetskog rata, amfibiske operacije su postale važan oblik ratnih dejstava.

Već pri kraju Drugog svetskog rata uvidelo se da izvođenje amfibiskih operacija treba uskladiti sa najnovijim tehničkim dostignućima, pojavom taktičkog nuklearnog oružja, povećanom mogućnošću transportovanja vazдушnim putem itd. Međutim, danas se desantne snage pretežno još uvek sastoje od pešadije ili formacija koje su po svom sastavu slične pešadiji. Postoje mnogi razlozi za takvo stanje i oni su usko povezani sa pitanjima logistike, tradicije i nesumnjivih prednosti prilikom upotrebe malih pešadiskih jedinica. No, to se sve ne može uzeti kao merilo njene apsolutne efikasnosti u savremenom načinu izvođenja amfibiskih operacija.

Borbena snaga pešadije leži u njenom lakom naoružanju. Međutim, snaga tog oružja je tehnički ograničena i ono već

nije glavni izvor njene udarne snage. Tu je ulogu sada postepeno preuzelo teže i efikasnije oružje kalibra između 76 i 152 mm.

Od svršetka rata nije se ništa desilo što bi umanjilo vrednost mehanizovanih snaga. Nova dostignuća, pored ostalog i nuklearno naoružanje, samo će povećati vrednost mehanizovanih snaga u odnosu na nemehanizovane koje su i sporije i osetljivije. S obzirom na to, ako su mehanizovane snage danas toliko neophodne za izvođenje kopnenih, one su utoliko potrebnije za izvođenje amfibiskih operacija.

Jedan od osnovnih principa izvođenja amfibiskih operacija jeste da se zadatak na obali izvrši što brže. To se ne može postići samo pešadijom niti samo mehanizovanom jedinicom. Pešadija se može brzo prebaciti na bojište vazдушnim putem, ali kada se jednom iskrca i stupi u borbu, ona je relativno nepokretna. Pokretljivost mehanizovanih snaga je utoliko potrebna ukoliko su veći potencijalna snaga neprijatelja i zahtev da se pokret vrši rastresito.

Američka pomorska pešadija je uspela da pri izvođenju amfibiskih operacija primeni mehanizaciju kopnenih snaga. Tako je došlo do upotrebe guseničnog vozila za iskrcavanje (*LVT*) i efikasnije mehanizacije prilikom prilaženja obali, što je sve pri kraju rata izazvalo bitne promene u načinu iskrcavanja.

Međutim, makoliko načini i sredstva amfibiskih operacija u Drugom svetskom ratu bili efikasni, oni ne mogu da odgovore zahtevima budućeg rata. Stoga je neophodan dalji razvoj opreme i organi-

¹⁾ Armor and Amphibious Operations, by Richard M. Ogorkiewicz, *Armor, SAD*, januar-februar 1957.

zacije, što će doprineti daljem povećanju sposobnosti desantnih snaga. Oprema treba da omogući brzo iskrcavanje i još brže prodiranje po kopnu. Takva bi oprema ne samo doprinela povećanju tempa operacije kao celine, već bi eliminisala pasivan karakter kretanja brodova ka obali i osetljivost linije iskrcavanja. Ljudstvo na takvim vozilima moglo bi da upotrebljava svoje naoružanje na vodi i kopnu; ono bi bilo zaštićeno ne samo okloпом vozila, već i njegovom brzinom, kao i sposobnošću brzog prelaska u rastresiti raspored.

Promene u organizaciji kopnenih snaga svele su se na formiranje manjih jedinica — sposobnih za samostalno dejstvo i pogodnih za obrazovanje borbenih grupa sa osloncem na teška samohodna oruđa. U skladu sa takvim izmenama, organizacija desantnih jedinica treba da se zasniva i na teškim samohodnim oruđima. U tom slučaju osnovna jedinica ne bi više bila streljačko odeljenje, već posada teškog oruđa na kome se vozi i koje predstavlja glavni izvor vatrene moći. Tako organizovana jedinica neće više biti prinuđena da juriša golim grudima i da se oslanja na lako, noseće naoružanje, već na vatrenu moć teškog naoružanja.

Streljačka odeljenja, razume se, ne bi iščezla iz sastava desantnih snaga. Njihov bi se broj morao znatno smanjiti i ona se ne bi tretirala kao osnovni elemenat u vatreanim dvobojima, jer će takve zadatke moći da efikasnije obavljaju teška oruđa. Ona bi bila pogodna da svojim naoružanjem — lakim i malog dometa — štite, dopunjuju i podržavaju vatru posade teških oruđa, da vrše izviđanja i zajedno sa inžinjercima uklanjaju prepreke. Kao i posade teških oruđa, streljačka i inžinjerska odeljenja kretala bi se i stupala u dejstvo u amfibiskim vozilima, silazeći po potrebi radi izvršenja dobivenog zadatka. Ona bi u neku ruku bila »pomorska pešadija« flote amfibiskih borbenih vozila.

Ako bi se razmotrili još neki detalji, onda bi se dobila slika jedne nove desantne jedinice, čiji bi se osnovni elementi sastojali od posluge teških oruđa (oblika tenkova), jurišnih topova i drugih samohodnih oruđa, koja se uglavnom mogu upotrebiti za neposredno gađanje. Njih bi podržavali i dopunjavali neophodni streljački elementi i još neophodnije inžinjerske jedinice. Za podršku bi isto tako služila i druga teška oruđa za neposredno gađanje iz sastava amfibijske artiljerije: automatski bacači mina koji bi, u slučaju

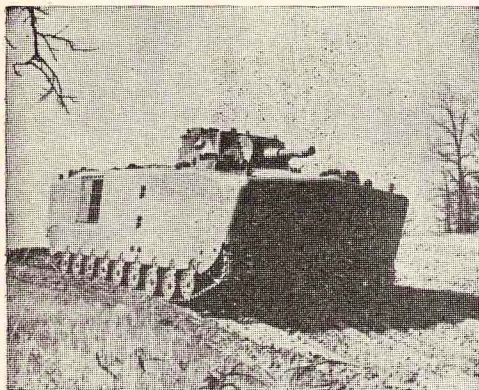
nedostatka taktičke atomske artiljerije, mogli da pruže potrebnu vatru za tučenje željene prostorije, kao i manji broj samohodnih teških haubica i minobacača; sva bi ova oruđa bila montirana na amfibijska vozila.

Može se staviti primedba da će mehanizacija desantnih snaga stvoriti teškoće u pogledu upotrebe tako velikog broja amfibiskih borbenih vozila. Međutim, sadašnje desantne jedinice već imaju u svom sastavu na stotine vozila. Stoga bi, što se tiče mehanizacije desantnih snaga, bilo potrebno da se izvrše samo odgovarajuće izmene u tipu, a ne i u broju vozila.

Reorganizacija na bazi teškog naoružanja mora se razmotriti sa druge tačke gledišta. Naime, takva promena svodi se na priznanje i primenu sve jače tendencije — koja se već ispoljila za vreme Drugog svetskog rata — na upotrebu samohodnog teškog naoružanja kao osnovnog izvora vatrene moći i oko njega, kao jezgra, formiranje borbenih posada i borbenih grupa različitog sastava i namene.

Što se tiče pojedinih detalja organizacije i opreme, oni bi se uspešno rešili u toku praktičnih vežbi i ispitivanja. Na osnovu dosadašnjeg iskustva može se reći da je neophodno da i najmanja jedinica bude što sposobnija za samostalno dejstvo, zahtev koji se naročito nužno postavlja s obzirom na fizionomiju budućeg bojišta. Već krajem Drugog svetskog rata Nemci su došli do zaključka, naročito zbog borbe protiv neprijatelja koji je imao nadmoćnost u vazduhu, da je bataljon, a u izvesnim situacijama čak i četa, najmanja jedinica koja se može efikasno upotrebiti. Prema tome, biće potrebno da se bataljoni što više osposobe za samostalna dejstva i da u svom organskom sastavu imaju jedinice teškog naoružanja, streljačke i jedinice za podršku. Taj bi se zahtev mogao proširiti na čete, pa čak i vodove.

Usvajanje opreme i naoružanja sadašnjih mehanizovanih formacija — oklopnih divizija — ne bi bilo tako lako izvodljivo. U svakom slučaju ne bi bilo celishodno usvojiti standardni tip srednjeg tenka koji predstavlja kičmu sadašnjih oklopnih divizija. On je, i pored svoje vatrene moći, težak i komplikovan, a naročito je nepogodan za transport. U tom pogledu najpogodnije je gusenično vozilo za iskrcavanje (LVT), ali mu je silueta na kopnu visoka.

Sl. 1 — Gусениčno десантно возило LVTH6, наоружано хаубицом кал. 105 мм.

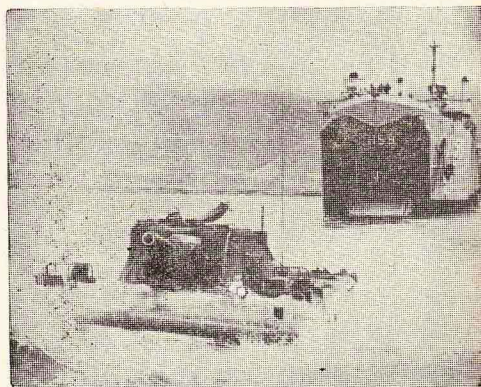
Da bi jedno ovakvo vozilo što bolje odgovorilo svojoj nameni, treba da bude relativno male težine, jednostavno za rukovanje i upotrebu, sa snažnim vatrenim naoružanjem i veoma raznovrsnom upotrebom. U tom su pogledu dosad učinjeni izvesni pokušaji, uglavnom sa vozilima tipa samohodnih topova. Nedavno su ispitivana i vozila sa montiranim bestrzajnim topovima koja su privukla pažnju jer delimično rešavaju pitanja vatrene moći i male težine.

Znatnim smanjenjem težine takvog vozila rešila bi se, pored sadašnjih teškoća oko transporta, i druga pitanja. To bi moglo da bude ili vozilo tipa LVT, samo znatno manje siluete, ili, što bi možda bilo pogodnije, relativno malo vozilo sa plovcima za skidanje, koje bi bilo znatno efikasnije od LVT.

Takvo bi se vozilo moglo transportovati i vazдушnim putem. Međutim, u tom pogledu, i pored izvesnih ostvarenih mogućnosti, još uvek nisu postignuti željeni rezultati. Dok se taj problem efikasno ne reši, dotle će mogućnosti vazdušnog transporta ostati ograničene. To se odnosi na sve vrste transporta, uključujući i primenu helikoptera.

Krajem Drugog svetskog rata helikopteri su, svojim mogućnostima i veoma univerzalnom upotrebom, skrenuli pažnju na sebe, naročito u fazi amfibiskog napada *brod-obala*. Oni su posebno pogodni zato što se mogu upotrebiti sa paluba manjih brodova i što ne zahtevaju uređena mesta za sletanje i poletanje. Međutim, i oni zasad imaju nedostataka, od

kjih im je najvažniji mala nosivost (koja se ograničava na manje jedinice lako naoružane pešadije). Ta se ograničenja u bliskoj budućnosti ipak mogu otkloniti, ali će i u tom slučaju helikopteri ostati samo sredstvo za transport »ka bojištu i sa bojišta«, a ne i borbeno sredstvo na bojištu. Iako se helikopteri ne mogu uzeti kao zamena borbenih vozila, niti ih mogu transportovati, ipak postoji široka mogućnost njihove upotrebe. Oni mogu preuzeti dobar deo logističkih dužnosti na kraćim ostojanjima, za šta su prvobitno bila namenjena vozila LVT. Transportovanjem potreba neposredno sa broda do jedinica, helikopteri mogu u znatnoj meri da uposte i olakšaju snabdevanje i skrate »rep« desantnih snaga. Brojne bi koristi bile ako bi se uklonile postojeće dugačke kolone za transport i dotur materijalnih potreba. Jedna od najvažnijih bila bi ta što bi mehanizovane jedinice imale veću slobodu kretanja, dok bi amfibiska borbeno vozila bila u stanju da se posle iskrcavanja i prodiranja po kopnu kreću i van puteva.

Sl. 2 — Gусениčno десантно возило LVTH6, после искрцавања из десантног брода

Helikopteri će se, nesumnjivo, i dalje upotrebljavati za iskrcavanje manjih jedinica u cilju zauzimanja važnih tačaka, vršenja iznenadnih napada itd., na sličan način na koji su u prošlosti upotrebljavani padobranci koji su podržavali desantne snage na glavnim pravcima. Ali ipak, bez obzira na važnost iznetog doprinosa, desantne snage moraju se sastojati od elemenata koji su jači nego što su

grupe za prepade i komandosi transportovani helikopterom.

Bilo da se razmatranje vrši s obzirom na perspektivni razvoj kopnenih i pomorskih snaga, ili u svetlu nedavnih dostignuća, konvencionalna pešadija ne može poslužiti kao baza prilikom izvođenja amfibijskih operacija, pogotovu ako se od desantnih snaga zahteva da odgovore svim zadacima na budućem bojištu. Desantne

snage biće u stanju da postignu maksimalni efekat jedino ako se postojeća baza zameni mehanizovanim teškim oružjem. Samo će u tom slučaju one biti u stanju da se efikasno suprotstave neprijateljskim oklopnim delovima pri iskrcavanju i samo će se na taj način moći ostvariti potrebna nadmoćnost pri susretu s neprijateljskim kopnenim snagama.

T. L.

Potpukovnik Semjuel Hejs: KOLEDŽI — IZVOR BUDUĆEG OFICIRSKOG KADRA¹⁾

U ovom članku se razmatra rad američkog Korpusa za obuku rezervnih oficira (ROTC) koji pripada Ministarstvu kopnene vojske SAD.

Danas u Americi mnogobrojni agenti raznih trgovačkih, industrijskih, naučnih i državnih organizacija i ustanova tragaju za sposobnim ljudima koji bi rukovodili njihovim poslovima. U toj potrazi za ljudima ne zaostaju ni sva tri vida oružanih snaga. U ovoj eri sve većeg porasta potražnje sposobnih rukovodilaca sa obrazovanjem koje obuhvata razne delatnosti — od međunarodne politike pa sve do nuklearne fizike, put nesumnjivo vodi u koledže tipa kampa (*campus*). U aktivnoj vojsci od preko milion ljudi novi oficiri iz Vest Pointa²⁾ ne predstavljaju većinu u popunjavanju godišnjih potreba. Iako su vrlo važan faktor u formiranju disciplinovanog i svesnog jezgra, ovi oficiri predstavljaju jedva polovinu godišnjeg prirasta aktivnih oficira. Ni škole za oficirske *kandidate* ne daju onaj veliki broj potporučnika koji bi popunili praznine u sve brojnijim divizijama. Najveći deo godišnjih potreba popunjava se mladim ljudima sa višim obrazovanjem koji su obučeni u *Korpusu za obuku rezervnih oficira*, koji daje 50% novih potporučnika godišnje.

Postavlja se pitanje kako mladića pridobiti za vojnički poziv? Kako odrediti one potencijalne osobine karaktera i sposobnosti za uspešnu oficirsku karijeru? Zatim, koja bi vrsta nastave najviše odgovarala za stvaranje nižeg oficira koji bi

mogao odmah da preuzme dužnost u četi a da se istovremeno stvori osnova za njegovo neprestano stručno usavršavanje? Iznad svega, kako pridobiti omladinu da služi svojoj zemlji vodeći ljude? Da bi odgovorio na ova pitanja pisac razmatra zadatke i rad Korpusa za obuku rezervnih oficira na američkim višim školama.

*

Stvaranje Rezerve zakonom od 1916, iskustvo sa vojnom obukom studenata po koledžima 1917-18 i pouke iz logora za obuku oficira u Prvom svetskom ratu, dali su osnovu za donošenje Zakona o narodnoj odbrani od 1920 kojim je osnovan *Korpus za obuku rezervnih oficira* u njegovom današnjem obliku. Vrednost ove ustanove najbolje se pokazala u Drugom svetskom ratu, kada je preko 100.000 oficira, obučeni u njoj, priteklo u pomoć iznurenom aktivnom oficirskom kadru. Uključiti u već veoma obimni plan i program nastave u koledžima i nastavu savremene vojne veštine predstavlja pravi podvig. Današnji oficir mora biti spreman da se sukobi sa svim problemima ratovanja koje stvaraju nuklearna fizika, elektronika, međunarodna politika, strategija i nacionalna ekonomska politika — oblasti koje su njegovim prethodnicima od pre samo nekoliko godina bile dosta strane.

Danas se u SAD raspolaže sa malo sredstava kojima bi se srednjoškolska omladina usmerila ka vojničkom pozivu. Jedina ustanova na ovom polju je Omladinsko odeljenje (*Junior Division*) Korpusa za obuku rezervnih oficira. Ono izvodi vojnu obuku sa preko 60.000 đaka u nekih 37 vojnih pripremnih škola i 262 više škole. Njegov zadatak je da razvija patriotizam kod srednjoškolaca koji nisu stariji

¹⁾ Leadership for the Future-Campus Style, by Lt. Col. Samuel. H. Hays, *Military Review*, SAD, april 1957.

²⁾ Vojna akademija kopnene vojske SAD.

od 20 godina, a to su godina kada se najbolje primaju uticaji. Vojna obuka se sastoji iz proučavanja naoružanja, strojeve obuke i taktike, što će pojedincu biti od pomoći kada bude pozvan na otsluženje vojnog roka.

Ekonomsko opravdanje ove ustanove kritikovali su mnogi rukovodioci zaduženi za budžet i analizu programa. Kritika se zasniva na činjenici da ova organizacija obuhvata samo mali deo srednjih škola, da je uglavnom finansira Armija i da se posle završene nastave ne dobijaju gotovi oficiri. Međutim, pri razmatranju ovog pitanja mora se uzeti u obzir i veliki obim vojne nastave koja se sprovodi u drugim zemljama, naprimer, sa sovjetskom omladinom.

Najznačajnija aktivnost Korpusa za obuku rezervnih oficira odvija se na koledžima i univerzitetima. Na 250 četvorogodišnjih kurseva obuhvaćeno je više od 150.000 studenata, od kojih godišnje oko 12.000 postaju aktivni oficiri. Ovi kursevi baziraju na ugovoru između federalne vlade i svakog koledža posebno. Nastavu sprovede aktivni oficiri i podoficiri prema propisima Ministarstva KoV, a oružje, opremu, učila i uniforme obezbeđuje vlada. Za uzvrat škola pristaje da stavi na raspolaganje prostorije za izvođenje nastave, odobrava školski kredit za kurseve i, pod izvesnim uslovima, propisuje da se bez pohađanja nekih delova kursa ne može dobiti diploma. Na koledžima postoje dva kursa: viši i niži. Niži ili osnovni kurs traje 2 godine, a časovi se održavaju triput nedeljno, tako da se održi 180 časova, u učionicama i iz strojeve obuke. Nastava na višem kursu se održava pet puta nedeljno i traje ukupno 300 časova, plus šestonedeljno letnje logorovanje na terenu neke regularne jedinice. Potsticaj za pohađanje ovih kurseva je višestruk: na nekim koledžima oni su obavezni; studenti koji ih pohađaju imaju pravo da odlažu otsluženje vojnog roka; postoji duga tradicija vojne obuke na mnogim koledžima i, najzad, prednost i privilegije oficirskog položaja kada se bude služio vojni rok koji neminovno očekuje svakog studenta. U nekim je školama dvogodišnji osnovni kurs obavezan i služi kao izvor slušalaca za viši kurs koji je dobrovoljan. U nekim su, opet, oba kursa dobrovoljna. Negde postoje samo kursevi Korpusa za obuku rezervnih oficira KoV, a negde još i mornarički i vazduhoplovni. U mnogim školama sa raznorodnim kursovima postoje i programi za uže specijalnosti. Ova-

kvo stanje, koje se bilo učvrstilo u toku nekoliko godina, ima izvesne prednosti ali i nedostatke, jer je stvaran veliki broj specijalista za neke službe, a u praksi se pokazalo (naprimer u Korejskom ratu) da nedostaju specijalisti za neke druge grane. Ta stalna promena potreba za specijalistima dovela je do stvaranja jednog opštevojnog programa koji je usvojilo više od 60% koledža i čiji je cilj da se studentu prethodno pruži široko opštevojno obrazovanje, a da mu se specijalnost izgradi tek kada stupi u službu određenog vida — roda vojske.

Vojna nastava počinje gađanjem iz puške, a pošto većina mladića voli oružje i gađanje, ovo je naj srećnije izabran početak. U toku prvih 25 časova brzo se pređe rasklapanje, sklapanje i čišćenje, a zatim gađanje puškom M-1, a takođe se ukratko prouči karabin, pištolj i ručna bomba. Sledećih 30 časova prelazi se vojna istorija SAD, gde je uključeno i proučavanje razvoja armije, njene organizacije, naoružanja, taktike i pozadinskih službi i to od Rata za nezavisnost, pa preko svih borbi i sukoba za poslednjih 180 godina. Nastava strojeve obuke i vojne discipline je vrlo skraćena: na nižem kursu njoj je posvećeno samo 1/3, a na višem 1/5 raspoloživog vremena.

U toku prvih 25 časova druge godine uči se čitanje karata. Studenti počinju sa osnovnim znanjima pa postepeno prelaze na složeniju građu koja je delimično ravna onoj koja se proučava u vojnim školama. Sledeći deo nastave je posvećen proučavanju pešadiskog naoružanja, koje se studentima pokazuje u nekom pešadiskom bataljonu, zatim nastavi gađanja oruđima za neposredno i posredno gađanje. U ovoj godini se slušaocima daje prilika da budu komandiri odeljenja ili mladi podoficiri, što potstiče njihovo interesovanje i doprinosi stvaranju čvrstine i odlučnosti, a istovremeno daje mogućnost da se ocene njihove sposobnosti u komandovanju.

Krajem druge godine počinje odabiranje za viši kurs. Pored fizičke kontrole, svaki student mora polagati kvalifikacioni ispit, koji je sličan ispitu za oficirske kandidate. Na osnovu toga i posmatranja u učionici i na strojevoj obuci, vojni organi, zajedno sa školskim vlastima, odabiraju naj sposobnije studente za oficirsku obuku. Međutim, većina njih neće hteti da nastavi obuku, već će se zadovoljiti time da se posle završenog nižeg kursa uvede u rezervu. Oni koji su dali obavezu

da će nastaviti pohađanje vojne obuke i ispunjavaju sve uslove za viši kurs u sledeće dve godine, nalaze se pod ugovorom sa vladom, dobijaju 90 centi dnevno kao hranarinu i uniformu, odlaze im se otsluženje vojnog roka i mogu se sa dobrim izgledima nadati da će biti proizvedeni u čin potporučnika.

Studenti na višem kursu proučavaju u toku prvih 12 časova principe, karakteristike i tehniku komandovanja na nivou na kojem se ova materija uči u vojnim školama. Posle ovoga sledi proučavanje metodike izvođenja nastave. Na ovom dvadesetčasovnom tečaju student uči osnove vojne nastave, posle čega priprema i drži jedno ili više kratkih predavanja koja njegovi drugovi iz razreda kritikuju. Pošto student po završenoj opštevojnoj nastavi može biti raspoređen u makoji rod vojske, on mora raspolagati izvesnim znanjima o raznim rodovima i službama, i uloziti i radu oficira u njima. Ovome je posvećeno 30 časova.

U sledećoj etapi obuke izučava se taktika. Kroz jedinačnu, odeljensku i vodnu obuku proučava se tehnika vatre i maskiranja, način uspostavljanja veze i snabdevanje. Teoriska nastava u školi je ograničena na reljef, sekcije, predavanja i nastavni film, a traje 60 časova.

Krajem prve nastavne godine kolegijum nastavnika vojne obuke proučava uspeh slušalaca u školi i u savlađivanju vojne nastave. Slušaoцима koji su u toku nastave pokazali odličan uspeh dodeljuje se pre završetka školske godine zvanje »odličan vojni student«. Onim slušaoцима koji se u toku teoriske nastave istaknu svojim sposobnostima u komandovanju i koji po nivou znanja otskaču od svojih drugova u klasi, poklanja se u toku letnjeg logorovanja naročita pažnja, i, ako se do kraja logorovanja pokažu kao »odlični vojni studenti«, omogućava im se da budu postavljeni na dužnost oficira u regularnoj armiji.

Prvu praktičnu obuku na terenu većina slušalaca završi u toku 6 nedelja letnjeg logorovanja. Ovde se, na instalacijama i sa sredstvima predviđenim planom regularne armije za tu oblast, a pod rukovodstvom nastavnika, izvodi praktično prvenstveno ona obuka koja je teoriski proučena u koledžu. Sem toga, slušalac ima mogućnost da se upozna sa vojničkim životom, kolektivnim radom i ulogom i radom raznih rodova i službi, što će mu kasnije koristiti kada bude postavljen na

oficirsku dužnost. Zatim, za vreme logorovanja svaki slušalac prolazi kroz uloge od komandira odeljenja do komandanta puka. Takođe se proverava njegova veština gađanja oružjem, poznavanje taktike i opštevojnih predmeta. Ocenjivanje slušalaca se vrši svake nedelje.

U završnom delu obuke, pred proizvodstvo u čin oficira, slušaocu se dodeljuje oficirska dužnost u njegovom koledžu, tako da može postati komandir voda ili čete, sastavljene od slušalaca, ili pak može vršiti dužnost štabnog oficira u bataljonu ili puku. Njegova teoriska nastava počinje tečajem o principima vođenja borbe, uključujući štabnu službu, izviđanje, procenu situacije i izdavanje zapovesti.

Onim slušaoцима koji su u toku zadnjeg semestra potvrdili zvanje »odličnog vojnog studenta«, a na osnovu ocena iz teoriske nastave i sa logorovanja, preporučuje se da podnesu molbe za prijem u aktivnu službu.

Odabiranje roda ili službe vrši se prema želji i sposobnostima studenata, vrsti njihovih studija i civilnom iskustvu. Konačnu odluku o tome donosi Ministarstvo KoV.

Posle već pomenutog dela nastave o principima vođenja borbe sledi proučavanje logistike, pokreta i rada voznog parka, a zatim vojna prepiska i osnovi pravne službe. Poslednji period teoriske nastave je više ideološko-političke prirode: proučavaju se vojni problemi i politika SAD u vezi sa svetskom situacijom i geografskim uslovima.

Na kraju dolazi dan kada student dobija diplomu koledža i, ako je redovno pohađao vojnu nastavu u toku četiri godine studija, čin rezervnog potporučnika. Onim pak studentima koji žele da se aktiviraju, a molbe su im uvažene, predstavnik Ministarstva KoV uručuje ukaz o proizvodstvu i rasporedu u aktivnoj službi.

*

Kada se u celini razmotri program vojne nastave na koledžima, lako se mogu uočiti neki najbitniji problemi. Ovaj budući oficirski kadar dolazi u koledže — logore sa slabim poznavanjem vojske i sa malo interesa za vojnu službu. Postojeći potsticaji za pohađanje vojne nastave u najvećoj meri su prinuda ili želja za materijalnom sigurnošću. U samom koledžu studentova pažnja je podeljena na mnoga područja. Njegovo glavno polje interesa je

savlađivanje opšteg školskog gradiva, buduće zanimanje, sport i druge vanškolske aktivnosti. Onaj srazmerno mali deo vremena koji student provede na vojnoj nastavi, usled nedovoljnih sredstava, nije racionalno iskorišćen. Međutim, najveći problem leži u izgrađivanju discipline i odgovornosti, jer nastavnici vojne obuke i civilni profesori koledža imaju podjednaku kontrolu nad studentima, te je razvijanje ovih svojstava ograničeno samo na davanje primera i saveta i ništa više.

Iz svega izloženog pisac izvlači nekoliko najvažnijih zaključaka. Pre svega, za nastavnike treba određivati visokokvalifikovane oficire, jer na njima počiva ceo teret stvaranja i odabiranja sposobnih starijina. Dalje, potrebno je obezbediti veću finansisku, personalnu i logističku podršku Korpusu za obuku rezervnih ofi-

cira, kako bi se uspešnije mogao suprotstaviti drugim organizacijama u trci za pridobijanje sposobnih rukovodilaca. Danas sa koledža izlazi veliki broj sposobnih mladih oficira koji u disciplinovanosti jedinici postaju istaknuti rukovodioci. Međutim, kao i u celom programu, i ovde se mnoge stvari mogu poboljšati. Tako se može pojačati propaganda vojničkog poziva u srednjim školama. Odabiranje naj-sposobnijih studenata moglo bi se vršiti uz veću pomoć naučnih metoda, a i nastavu vojne obuke bi trebalo izjednačiti sa ostalim predmetima u koledžima. Uvođenje obaveznih ispita doprinelo bi produbljivanju znanja slušalaca. Ali i dalje kao glavni zadaci ostaju obezbeđenje dovoljnih materijalnih sredstava i sposobnih nastavnika.

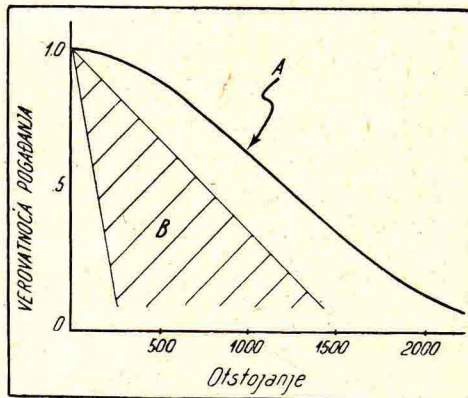
N. S.

Endru J. Ekles i potpukovnik Voles L. Klement: ISTRAŽIVANJE POMAŽE NOĆNU BORBU¹⁾

Značaj noćnih borbi nije potrebno mnogo naglašavati jer su ga iskustva iz Drugog svetskog i rata u Koreji, kao i pažnja koja se danas pridaje obuci u izvođenju noćnih dejstava u svim armijama, dovoljno istakli.

U ovom je članku dat osvrt na istraživanja i eksperimente koje sada vrši u Foru Stjuart u Džordžiji (SAD) tenkovska grupa Ureda za istraživanje dejstava (*Armor Group of the Operations Research Office — ORO*). Cilj ovih eksperimenata je osmatranje uspeha dejstva tenkova pod različitim osvetljenjem. Eksperimenti se izvode pod uslovima koji su što približniji onima u ratu, a pritom se velika pažnja obraća ekonomisanju.

Kakav će uspeh gađanja biti noću, kada je cilj osvetljen veštačkom svetlošću, a kakav po dnevnoj svetlosti, odnosno kakav je odnos između dejstva danju i noću pod različitim uslovima i vrstama osvetljenja? — to su pitanja na koja se obraća pažnja pri ovom istraživačkom radu. Ovi eksperimenti u Foru Stjuart samo su prvi korak ka dobijanju konačnih zaključaka u pogledu uspešnog vođenja noćnih borbi.

Krivuljom A na priloženoj skici predstavljena je verovatnoća pogađanja jednog tenkovskog topa na osnovu tablica gađanja. Ova krivulja bazira na podacima koji su dobijeni na strelištu po dnevnoj svetlosti i drugim, manje-više, idealnim uslovima. Šrafirani deo B predstavlja prostor na kome će se, verovatno, posle ispitivanja pojaviti krivulje dobijene iz noćnih gađanja pod veštačkim osvetljenjem. Normalno se očekuje da će uspeh noću biti slabiji. Međutim, činjenica je da dosada ne postoje utvrđeni podaci za konstruisanje takve krivulje koja bi mogla dati

¹⁾ Research Aids Night Combat, by Andrew J. Eckles, III, and Lt. Col Wallace L. Clement, *Armor*, SAD, mart-april 1957.

tačnu pretstavu o efikasnosti tenkovskog topa pod različitim osvetljenjem.

Eksperimenti se vrše radi dobijanja nekih od ovih krivulja prema vrstama oružja i osvetljenja, kao i određivanja metoda koji se mogu primeniti prilikom prikupljanja podataka o dejstvu. Krajnji cilj je upoznavanje efikasnosti dejstva raznih vrsta oružja, a ovo zahteva veći broj opita ove vrste.

Metodi za dobijanje ovih podataka su raznovrsni. Svaki metod uključuje pored oruđa i ljudski element, kao i razne uslove i teškoće u izvođenju. Međutim, dolazi se do ubeđenja da je jedini tačan i dobar metod onaj koji omogućuje merenje i određivanje karakteristika oruđa pod okolnostima koje su najslabije onima u savremenoj borbi. Proces u izvođenju takvih merenja, pod pretpostavkom »realnih« uslova, naziva se poljski (borbeni) eksperiment. Ovaj je metod teži i skuplji, ali su i rezultati mnogo tačniji i realniji nego kod drugih eksperimenata, igara ili proba laboratorijskog tipa.

Eksperimenti omogućavaju prikupljanje podataka koji su značajniji od onih koji se dobijaju razmišljanjem ili iskustvom, a pošto su poznate činjenice koje mogu uticati na rezultate, moguće je kontrolisati ih i dopuštati izvesne slučajnosti. To znači da dobijeni podaci ne zavise od nekog lica ili grupe, već su dosta objektivni. U približavanju što realnijim uslovima ide se i dalje, tj. ne upotrebljava se specijalno izvežbana posluga, nego se koristi kvalitetne usluge kakvim će se stvarno raspolagati u borbi. Ne podešavaju se »idealni« uslovi, već se pokušava prikazivanje realne situacije.

Ured za istraživanje dejstava i nastavnici u Foru Stjuart zajednički pokušavaju da izmere relativnu efikasnost više tipova opreme za noćnu borbu. Rezultati toga treba da budu mnogo tačniji i bolji od onih kojima se sada raspolaže za noćnu borbu.

Izvođenje jednog eksperimenta, kao što je projekat ARNO (Tenkovi u noćnim dejstvima), prilično je skupo i teško. Međutim, zahvaljujući uspostavljanju tesne saradnje između istraživačkih grupa Ureda za istraživanje dejstava i nastavnog sastava u Foru Stjuart, ovi eksperimenti se vrše po relativno neznačajnoj ceni i po znatno usavršenom programu obuke.

Pri izvođenju projekta »Tenkovi u noćnim dejstvima«, For Stjuart je, u redovan program nastave, uključio problem dej-

stva tenkovskog voda, sa upotrebom bojeve municije, u noćnom napadu. Ovo je bila vežba u kojoj je komandiru tenkovskog voda naređeno da noćnim napadom zauzme objekt koji je branjen neprijateljskim tenkovima i pešadijom. Napad je podržavan jednim reflektorom od 152 sm, a neprijateljski tenkovi i pešadija predstavljani su odgovarajućim standardnim ciljevima. Tenkovski vod je dobio putem radija podatak da je u toku svog napada pod neprijateljskom vatrom i na to je otpočeo gađanje na ciljeve do utroška celokupne municije.

Iskustvo tog voda je poslužilo kao osnova za sadašnje istraživanje prilikom izvođenja noćne borbe. Saradnjom nastavnika iz Fora Stjuart i naučnika iz istraživačke grupe i korišćenjem redovnog programa obuke, uz odgovarajuće izmene i dopune, ova vežba je pretvorena u stvarnu »poljsku laboratoriju«. Ovo je, naravno, zahtevalo povećani napor oficira i ostalog osoblja i njihovu dobru volju da udovolje zahtevima i potrebama naučnika, ali, s druge strane, zahvaljujući ovome, vežba je postala mnogo realnija i sadržajnija.

Tako je, naprimer, laboratorija elektronike Ureda za istraživanje dejstava projektovala i obezbedila novu vrstu ciljeva (meta) za markiranje neprijateljskih tenkova. Ovi ciljevi (mete) umesto da budu pasivne ploče, otpočinju svoju funkciju pretstavljanjem otvaranja vatre na vod koji vrši napad. Ciljevi produžuju »gađanje« na vod koji se ispituje sve dok ne budu pogodeni punim pogotkom topovske granate (vatra pešadiskog oružja i drugi manji pogoci nemaju dejstva), kada ovakav cilj prestaje »da gađa« i pali se da bi dočarao sliku zapaljenog neprijateljskog tenka. Za vreme ovog rada grupa naučnika prikuplja i beleži odgovarajuće podatke koji određuju efikasnost voda u noćnoj borbi.

Ispitivanjem izvesnog broja jedinica (opremljenih raznom savremenom opremom za noćnu borbu, kao što su borbena svetla montirana na tenku, oprema sa infra-crvenim zracima, pirotehnička sredstva itd.), i to po nekoliko meseci, vrši se ne samo priprema ovih jedinica za noćne borbe, nego se dobija odgovor na niz pitanja o sadašnjoj sposobnosti američkih jedinica za noćna dejstva.

Pitanja kao što su: vatrena efikasnost tenkovskih vodova opremljenih raznom opremom, verovatnoća pogađanja, uspeh

vatre tenkova pod raznim vrstama osvetljenja itd., biće delimično razjašnjena već u prvim fazama ovih opita.

Najvažnije kod ovih eksperimenata jeste to što oni pokazuju mogućnost tešnje saradnje između programa obuke vojnika i poljskih istraživačkih grupa. Sasvim je razumljivo što je jedan od najprećih ciljeva Ureda za istraživanje dejstava prikupljanje i analiza podataka kako bi se što bolje, i uz minimalne troškove, opremila američka vojska.

Operativno istraživanje se različito definiše, no jedna opšte prihvaćena definicija kaže da je to »naučna analiza pro-

blema koji izazivaju izvestan oblik akcije i doprinose povećanju njene efikasnosti«. Primenjujući naučni metod, Ured za istraživanje dejstava »studira vojne probleme kako bi olakšao odgovornim starešinama i štabovima i doprineo poboljšanju vojnih dejstava«. Pri ovom se radu održava kontakt sa nizom zainteresovanih ustanova i institucija. Ovo omogućuje da se dobijeni rezultati primene još i pre konačnog oformljenja iscrpnog izveštaja. Ova tesna saradnja obezbeđuje i jedinstveno obaveštavanje koje je neophodno za uspešno vršenje istraživanja.

M. S. P.

Kapetan korvete **Rasel Krenšo**-ml.: **ZAŠTO SAD GUBE MLADE POMORSKE OFICIRE¹⁾**

Pisac ovog članka, komandant razarača *Forrest Sherman*, jednog od najmodernijih brodova te klase u američkoj RM, iznosi svoje mišljenje, iskustvo i predloge, kao i izvesna mišljenja ostalih komandanata razarača s kojima je diskutovao o problemu zašto veći broj mladih oficira napušta mornaricu SAD; kakve štete zbog toga nastaju i mere koje bi trebalo preduzeti pa da se ova pojava otkloni. On kaže: »U doba kada važnost mornarice u našoj nacionalnoj odbrani raste iz dana u dan, ne možemo dozvoliti da gubimo dobre mlade oficire, kada su već stekli sva potrebna znanja za obavljanje svojih dužnosti. Ako u doba vodenih projektila i atomske energije naše flote treba da budu kamen temeljac nacionalne odbrane, one moraju imati sposobne, agresivne i temeljno obučene oficire i to u momentu prvog napada! Sadašnji mladi poručnici pretstavljaju suštinski deo današnjih flota i životnu krv flota sutrašnjice!«

Posle minimalnog propisanog roka služenja mornaricu napuštaju ne samo oficiri koji nisu završili pomorsku akademiju već i oni koji su je završili. Ti oficiri se mogu svrstati u dve kategorije: oni koji napuštaju mornaricu zato što su im u perspektivi bolja zanimanja i karijera u civilnom životu, i drugi, koji život u mornarici smatraju nepodnošljivim. Drugu grupu sačinjavaju oficiri koji zaista ne

vole život na moru, pate od morske bolesti, ne mogu da podnesu odvojeni život od svojih porodica, ne podnose vojnu disciplinu, itd. Nije od velike štete što ovi oficiri napuštaju mornaricu, štaviše, dobro je što oni traže drugi životni put. Međutim, problem se postavlja za prvu grupu, koju čine mladi i sposobni oficiri koji bi inače u mornarici imali uspeha, ali je napuštaju birajući druga zanimanja koja pretpostavljaju karijeru pomorskog oficira. Prvi razlog što mnogi mladi oficiri napuštaju mornaricu leži u materijalnom pitanju. Plate oficira u višim činovima su isuviše niske i ne daju mladim oficirima nikakvog potstrek za sticanje karijere u mornarici, a sem toga, samo mali broj njih može dostići do kapetana bojnog broda ili kontra-admirala. U vezi s tim, mnogi napuštaju mornaricu bez obzira na to što su kao mladi oficiri imali veće plate od onih koje će trenutno ostvarivati u drugim profesijama, pošto im se na drugoj strani pružaju mnogo bolji izgledi za budućnost. Iz toga proizilazi zaključak da bi bilo potrebno srazmerno povećanje plate oficira u višim činovima i to i u onim koji su dostupni većem broju ljudi. Mnogi oficiri napuštaju mornaricu zbog toga što se, ustvari, ni u samom početku nisu srodili s mornaricom, niti su imali ozbiljnih namera da ostanu u njoj. Oni su relativno lako i brzo postali pomorski oficiri, pošto su pri izvršavanju svoje vojne obaveze mnogi među njima odabrali trogodišnji oficirski program kao bolji, lakši i ugodniji, nego dvogodišnji, vojnički. Posle toga, obično napuštaju mornaricu. Mnogi oficiri su mišljenja da je i sam

¹⁾ Why we are losing our junior officers, by Commander Russel S. Crenshaw, Jr. *US Naval Institute Proceedings*, februar 1957.

ugled zvanja pomorskog oficira jako opao, bilo u službi ili van nje; zvanja pravnika, inženjera, arhitekata i druga mnogo se više cene. Kao primer oni navode da se i u vojsci oficiri-lekari bolje tretiraju, imaju veće plate i bolje uslove za napredovanje; prema tome, ne žele da provedu ceo svoj život u profesiji drugostepenog značaja. Mnogi iznose da napuštaju mornaricu zbog toga što se ne ceni lična sposobnost, što nema mogućnosti takmičenja i oštrije selekcije pri napredovanju, već se tu primenjuje sistem zajedničkog napredovanja svih. Kada bi se taj sistem promenio i uzimali u obzir lična sposobnost, zalaganje i uspeh pojedinaca, verovatno bi to doprinelo da izvestan broj mladih oficira ostane u RM. Mladi oficiri smatraju da rade mnogo nepotrebnih i dosadnih poslova. Straže na moru, vežbe i operacije flote, rešavanje pojedinih materijalnih problema, briga i postupak sa ljudstvom kao i njegova obuka, poslovi su koji se mogu smatrati kao interesantni i u kojima se može uživati. Međutim, mnogo više vremena oficirima oduzimaju razni administrativni poslovi, proučavanje raznih instrukcija, dostavljanje izveštaja, itd. Retka su posećivanja interesantnih mesta. Oficiri sa zavišću posmatraju strane ratne brodove koji često krstare samo radi pokazivanja svoje zastave. Oficiri se ne mogu dovoljno baviti atletikom i sportom, jer u floti nema slobodnog vremena za to. Iako ljudi žele da vide svet, oni isto tako žele i da njihovi brodovi imaju određenu matičnu luku gde će se stalno vraćati posle dužeg odsustvovanja i boravka na moru. Vežbe, kako se sada izvode na moru, postale su dosadne i jako zamorne. Ima veliki broj obaveznih sitnih vežbi koje se izvode stalno — svakodneвно. Vežbe su striktno propisane odozgo i ne omogućava se da pojedini oficiri individualno sprovedu sa svojim ljudstvom one vežbe koje su im potrebne. Ni socijalno osiguranje, penzije, lečenje, itd. koji u RM imaju izvesnih prednosti, nisu rešeni na tako zadovoljavajući način da bi privlačili mlade oficire da ostanu u mornarici.

Na kraju, kao zaključak pisac navodi šta bi trebalo preduzeti da mladi oficiri ostanu u mornarici. Kao prvo, treba proučiti pitanje promene načina dobijanja

oficira. Kandidatima za oficire treba posvetiti mnogo više pažnje. Bolje je imati i manji broj, ali zato ljudi visokih kvaliteta koji su se posvetili stalnom pozivu pomorskih oficira. Zvanju pomorskog oficira treba dati odgovarajući viši značaj, tako da ni mladi oficiri, ni iko drugi, ne dodu u sumnju u pogledu važnosti i vrednosti ovog poziva. Sistem napredovanja treba izmeniti tako da se omogući brže napredovanje sposobnijih oficira. Treba povećati plate u višim oficirskim činovima. Stalno imati na umu da su brodske oficiri kičma svake flote, te njihova karijera ne sme biti ništa lošija od one štabnih oficira, ili oficira specijalista, inače će mornarica izgubiti svoju vitalnost, a flota oštricu svoje borbene sposobnosti. Težiti ka smanjivanju sve nepotrebne administracije, i povećati poverenje u niže komande i ove dovoljno osamostaliti. Vežbe prilagoditi praktičnim i stvarnim potrebama brodova i posada, tako da im budu od stvarne koristi; ako se u vežbama preteruje, time se samo obeshrabruje posada i od toga niko nema nikakve koristi. Vežbe ne smeju biti ukalupljene i treba da omogućavaju isticanje individualnosti. Rešenja mnogih problema leže u pravilnom planiranju operacija flote. Vreme zadržavanja u matičnoj luci, opravke, snabdevanje, kraće vežbe, mogućnosti odmoru, treba da se brižljivo uzmu u obzir prilikom planiranja pojedinih operacija. Prikupljanjem pojedinih jedinica flote radi međusobnog sportskog takmičenja podići će se duh posada. Takođe treba posvetiti naročitu pažnju sopstvenim brodovima u stranim vodama, odrediti im matične luke i povremeno ih smenjivati. Stalne flote u Evropi i Aziji možda bi se mogle popuniti dobrovoljcima, a brodove bazirane u SAD upućivati na zadatke u prekomorske krajeve samo u slučaju neophodne potrebe.

Pisac na kraju ističe da u današnje doba flota mora u svakom momentu biti spremna za borbu, te nema vremena da se sa uvežbavanjem počne tek kada izbiju neprijateljstva. U bitan deo spremnosti flote ulazi i ostajanje mladih sposobnih oficira u mornarici, koji se sada još uvek kolebaju između mornarice i civilnog života.